Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

№ 104 (4545). | ШИНАРДИ, 31 август. 1971 шу. | Мах 2 кеп. | *Газет арадувл 1923 шера денз*

Школаша
наIараш
хьаелл
кхоана

ДЕШАРА КЕРДА ШУ

Вай мехка хьалкхувш йола тIехье укх пхе шера чухь еррига а юкъарча образованега яккхара декхар оттадьа КПСС XXIV съезда Директиваша.

Цу гIулакхна хIанз чIоаггIа лард еллай вай республике. Бахача наха бизза кхоачамбергболаш общеобразовательни школай шерра сеть я республике. Школайн дешархойн дуккхалга дилзача Къилбаседа Кавказерча автономни республикашта юкъе 2-гIа моттиг дIалоац цо. ХIанз республике болх беш я 257 эзар совгIа бераш деша дагIаш йола 453 общеобразовательни школа. Берригача дешархоех 73,3 процент бараш — юкъерча школашкара дешархой. 5—10 классашкарча дешархоех ахаш гаргга яраш йиIигаш я тахан.

ДIадахача дешара шера общеобразовательни берийн сайрийнарчел школай 9-ча классашка, техникумашка, профтехучилищашка дIахо юкъера образовани йоакхаш хилар 8-гIа классаш йистеяьхача дешархоех 82,4 процент.

Кердача 1971 — 1972 дешара шера алхха берий общеобразовательни школай 9—10 классашка дешаш хургба 20 эзар совгIа дешархой.

Цу тайпара юкъера образовани шерра яьржай республике. Из-м иштта хила доагIаш а да. ХIанз берригача мехка а санна, республика промышленноста, юрта боахама эш чоалхане машенаш лелае могаргдолаш, Iилманех техникаех карагIдаьннараш практике чакхдаха ховш бола дийша, культурни нах.

Цудухьа школай болхлой, общественноста, хIара дезала декхар сенах латт аьлча, из латт, бархIалгIча классерча хIара шархочо, из йистеяккхарах дола тешал ше хилийца вазьиначул тIехьагIа, юкъера образовани яккхалца дIахо дешаргдола хьалаш вIаштIехьдахарах.

Просвещене министерства, мотгигашкарча цун отделаша белггалара толамаш доах юкъера образовани шеръяра, кагирхошта чIоагIен хIоаргеи знанеш ялара.

Масала, дIадахача дешара шера успеваемость кIезиг дукха лаккъеннаяр. Гурахь хиннача испытаней результаташ юкъе йоалаш 95,5 процент хилар из, 1969—1970 дешара шера цу ханна хиннача 93,2 процента меттел. Лакхденнад успеваемоста дикала хьоакхамаш а. Соахк «дикеи» «тIехдикеи» дийшар 28,3 процент болча школьникаша. 1969—1970 дешара шера 26,9 процент бараш мара ца дийшача метте.

ХIанз ерригача нохчийн гIалгIайн школашка Российски Федераце дахача къамий школашта лаьрхIача программаегIеи учебникагIеи хьех эрсий мотти литературеи. Цо дикка аттача баьккхаб эрсашха доацача бераша хьехархоша бу болх а нохчашхеи гIалгIашхеи болча дешархой дешар а.

ДIадахача дешара шера лергIа дешара кердача планаш тIеи программаш тIеи яьхай цхьайола классаши цхьадола предметаши нохчийн гIалгIайн 1 классашка; эрсий бераш деша дагIача 2-чеи 4-чеи классашка; республикерча ерригача школашкарча юкъерчеи лакхерчеи звеньяшка литературана, биологена, географена, химена, физикана.

Хоза а хеташ белгалдаккха (Йистедоалар 3-ча оагIо тIа).

ОТЧЕТНО-ХОРЖАМИЙ ПАРТИЙНИ СОБРАНЕШ

Укх деношка республика юххьанцарча партийни организацешка дIайолалургья отчетно - хоржамий собранеш.

Берригa советски нах санна, Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой а Коммунистически парте XXIV съезда решенеш, ийслагIча пятилетка хьалхарча шера планаш ханал хьалха кхоачашъяра оарцагIбаьннача хана хул уж. Цудухьа партийни собранешка отчет ераша а пренеех къамаьлаш дераша а къаьстта теркам тIабахийта дувцаргда партийни съездо хьалхашка оттадаь декхараш миштa кхоачашду, белгалдоахаргда кхоачамбоацараш цIендаь дIадахара наькъаш. Вай парте низ коммунисташ цдейни, хьинар долаш, шоаш кхо ца беш хиларах латт. ХIаьта отчетно-хоржамий собранешка цох дувца шортта кхоргда коммунисташта. Отчетни юкъагIа дукха болх баьб республика юххьанцарча партийни организацеша. Уж я КПСС XXIV съезда решенеш, кердача пятилетка планаши социалистически декхараши кхоачашдара, производства рентабельность лакхъяра, къахьегамеи производственни дисциплина чIоагIъяра коллективаш оарцагIйоахараш. Эггара халагIча, эггара бехктоккхамегIарча участкашка парте боацараштa хьокхам телаш къахьег коммунисташа.

«Къахьегача а, общественни вахаре а, дешача а вахаш волча а — массе а хана, массанахьа а коммунист волаш хила веза коммунист, вай ленински парте члена йоккха цIи сийленца лелаеш хила веза из», — аьнна парте XXIV съезда яьча КПСС ЦК Отчетни доклада тIа. Отчетни доклада тIа юххьанцарча партийни организацей секретараша дувцаргда коммунистий авангардни лоархIам лакхбарах, парте Уставо дIадехараш, партийни поручeнеш цар мишта кхоачашъю, производственни гIулакхашта цар фу влияни ю.

Уж лоархIаме дешаш дувцача хана къаьстта теркам тIабахийта беза партийни болх эргабоахаш тоабара. хIана аьлча цох тийша да юххьанцарча партийни организацей денал айдар, цун лоархIам а влияни а чIоагIъяр. Практика хьахьокх, коммунисташ, парте боацараш коллективана хьалхашка латта декхараш кхоачашдара оарцагIбаха ховча партийни организацей авторитет лакха йолга.

Отчетни доклада тIа а пренешка а дувца деза коммунисташа шоай идейни боарам мишта лакхбу, идейно - политически болх мишта лелабу, партийни дешар, лекционни пропаганда мишта вIаштIехьъяьккхай.

Партийни организацей балха юкъе дIахо а дегIаенай критикеи самокритикеи — техка йола кхоачамбоацараш дIадахара, гIулакх тоадара йола метод. Отчетно-хоржамий собранешка принципиальни критикеи самокритикеи хиларо хьахьокхаргда партийни организаце денал.

Отчетно - хоржамий собранешка дувца деза профсоюзнии комсомольскии организацей лоархIам лакхбара, цар болх тоабара партийни организаце фу ду, цар болх дIахо а тоабара тIаерзаяь хоадамболлаш йола мероприятеш кийчъе еза.

Укх тIеххьарча хана дикка лакхбеннаб партийни собраней боарам, дукхагIа йоакхо ю цига тIайийца решенеш кхоачашъяра. Отчетни хана цу балха юкъе нийсденна кхоачамбоацараш гучадаха а уж кхы ца хилийтара де дезар белгалдаккха а деза партийни собранешка.

ИйслагIча пятилетка хьалхарча шера юртбоахама продукташ йохкара планаши социалистически декхараши кхоачашдара, хьайбашта 1,5—2 шера кхоачамхиллал доакъар Iалашдара, хьатIадоагIача шерарча хьувкъама лард йоллара оарцагIбаьннаб колхозийн совхозийн къахьегамхой, юххьанцара партийни организацеш. Отчетно - хоржамий собранешка уж дешаш дувцанза дарг-дац. Юрташкарча коммунисташа цIенхаштта теркам тIабахийта беза кхашкара балхаш дика чакхдахара, юртбоахама продукци алсамъяккхара, цунга дIадодар лохдара, лаьтта леладара культура лакхъяра, хий дехкача лаьттах, техниках, механизмех пайда эцара наькъаш белгалдара.

Отчетно - хоржамий собранеш кийчъеча лоадам боацаш цхьаккха хIама дац. Партийни комитеташа, КПСС райкомашеи горкомашеи шоашкара доагIаш дола новкъостал де деза уж кийчъеча а чакхйоахача а. Цига эггара лоархIамегIа ар да отчетни доклад берригa коммунисташ юкъе а озаш лерттIа кийчъяр. Из хила еза партийни организаце баьча балха кIоаргга а массе оагIорахьара а анализ еш, коллективана хьалхашка латта керттера декхараш а хIара коммуниста де дезар а довзийташ.

Ховш да партийни организаце денал айдар а цун болх кхетамца вIаштIехьбаккхар а дуккхача даькъе цунна керте латтачох тийша долга. Цудухьа коммунисташа толашагIчарна юкъе дикагIбараш харжа беза парторганизацешта кулгалде, уж хила беза коллективе сий деш, хьинар долаш, партийни болх бе ховргдолаш, цар яхар наха дIаэцаргдолаш.

Кастта хургйолча отчетно-хоржамий собранеша кIезига хоржаргбац керда партийни вожакаш. Декхар сенах латт аьлча, из латт партийни комитеташа, КПСС райкомаша, горкомаша царна массе а оагIорахьара новкъостал дарах, царна лаьрхIа семинараш вIашагIйохкарах, дуккхача шерашка болх беча партийни организацей секретарий опыт царна дIайовзийтарах.

Грозненски вIашагIтехача ТЭЦ болх беча наьха бераш да керттерча даькъе № 99 йолча берий беша дахараш. Барт тайнача берий дезала юкъера даьннад укх сурта тIа шоана гу бераш. Школе даха ха хиннача бераша Iодика йийцай берий беша. Кхоана юххьанца школьни вахар дIадоладергда цар. С. ХАКИЕВА сурт.

ШОРТТА ДОАКЪАР ХУРГДА

«Хьайбашта шортта а дика а доакъар Iалашдара низ, хьинар кходерглаш вай» яхача лозунгах болх беш ба Грозненски шурий совхоза къахьегамхой.

ХIанзале Iалашъяь яьннай 4210 тонн йол (план 7384 тонн), 275 тонн сенаж елай кIоагашка. 400 тонната дIаккхачийта лаьрхIад из. 130 тонн люцернах витаминни хьоар даьккхад. Из болх цахадлаш дIахо а беш ба.

Укх деношка силоса хьажкIаш хьокхаш латт отделенешкарча кхашка. 38 эзар тонн доакъар Iалашде дэкхар тIайийцад совхозо.

Шерра социалистически яхь а йоаржаяь хьинар кхо па деш къахьег доакъар Iалашдераша. Болхлой профсоюзни комитетои, администрацеи теркам тIабахийтаб доакъар Iалашдеча болхлой къахьегамцара безам совбаккхара.

Дика вIаштIехьдаьккхад механизаторий мукъа ха сакъердаме хулийтилга. Тоаьй станаш. Цига доахк хьокхамий доскаш, арахеп «Молния» яха листокаш. Болхлой торо я шахматех, шашкех ловза, керда газеташ, журналаш деша, радиога ладувгIа.

Доакъара дикалах къамаьл хилар тха совхоза керттерча агрономана нов. Иноземцевца: «ХIара кIирагIа кийчдаьча доакъара анализ йоаккхийт оаха лабораторе. Ер я шоана эггара тIеххьара яр», — аьнна хьахьекхар цо тхога анализай книжка. Цу тIа дIаяздаьдар: 40,6—40,2 градус я аьнна. Сенажа ээлача бесса температура яр из. Денна дош совхоза къахьегачхоша кхоачашдергхиларах теша мегаргва.

Б. ШАКРИЕВ.

БОЛХ ВIАШТIЕХЬБАККХА ХАЙЧА

ХьажкIий кха юкъе гIолла лелаш коравир сона Шаьла района «Автуринский» совхоза № 5 йолча отделене бригадира а управляюще а болх беш вола Чамаев Сум-Iумар. Укх шера цу отделене леладеш да 400 гектар гурахь дувш дола ялат, 100 гектар шекара свекла, 100 гектар ялати 100 гектар силоса лаьрхIа хьажкIаши. Цхьан бригадана лаьрхIача кIезига дац из лаьтта.

Шийх лаьца дувцара дукха тIера воацача Сум-Iумара дика дувц ший новкъостех.

— Берригa а хьо дикагIа ва, хьо вогIа ва ала йиш йоацаш вийтта механизатор ва тха бригаде. — йоах цо. Ер шу доладенначa хана денз шийтара цIе вымпел дIа ца хецаш хьавоагIа отделенера толашагIа вола, балха говзал лакха йола механизатор Садулаев ШахIид. Цхьан баьхкар укх бригаде болх бе Сум-Iумари ШахIиди. Из дар 1958 шера. Шаккхе а геттара кьона вар. ХIаьта хьалхарча деношка денз цар дIахаитар шоаш докхйа хьинар дола механизатораш болга. Керда вIашагIъеллача цу бригадера техника во яр. Цхьаккхе а трактор, тIехьатосса техника япар капитальни ремонте ца хулаш. Бакъда, шоай трактораш доагIача бесса Iунал а деш лелайора шин доттагIчо. Цунга хьежжа цар балха овсарле а лакхагIа хулар.

Юххьанца Сум-Iумара хьайцар 150 гектар кха. Цу тIа дIайийра хьажкIаш. Хьалха цIаккха а цо лелаянза культура яр хьажкIаш. ХIаьта а цо даьха толамаш во хилэнзар. ХIара гектара тIара чуийцар 40 центнер фуальяьха хьажкIаш. Цун цIи яха йолайир совхозе а, районе а, республикее а.

ХIара шу массаза доал совъювлар Сум-Iумарий хьажкIаш кхеяра говзал.

1958 шера 200 гектарах хIараке тIара 48 центнер фуальяьха хьажкIаш чуийцар цо. Вокх шера цун звенос дIайийра «Стеклянная» оалача фух йола, дуга хьисапе фийг бола хьажкIаш. ПланагIа хIара гектара тIара 19,6 центнер яха езар уж. Цхьабакъда, Сум-Iумара уж ткъаь цхиъ центнерга дIакхоачайир. Цу шера Сум-Iумара звенона елар ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома Сийлен грамота а, карара кара гела цIе вымпел а. ХIаьта ВЛКСМ ЦК ейгар цунна хьалхле лелаечоа луш йола вымпел.

ДIахо щерьелар къонача механизатора балха участок: 200 гектар хьажкIел совгIа цо ше леларгйолаш хьайцар 100 гектар гидуаргаш а. Планал дикка дукхагIа яьхар цо хьажкIаш а гидуаргаш а. Масала, хьажкIий хьувкъам 52 центнер хилар, хIаьта гидуаргаш планагIа 11 центнер яха езача 16 центнер яьхар. Юха а белгалваьккхар къона механизатор «ДикагIа вола къона механизатор» яха значок яларца.

— Хьай болх безаш а бовзаш а хилча из хьабе хала хилац, — йоах Сум-Iумара. — Да а да из иштта. Болх сихбелча, Сум-Iумара цхьаккха а хало лархIацар. Iуйранна сатессача хана денз сайранна боал боллалца бIаргагора цун техника кхашка. Нагахь ди дIадолацар цо шийна йола задани 150 процент кхоачаш ца еш. Ди тIехьагIа дукхагIа хила яьлар бригадера техника. Цунца дийца эшаш хилар лакхара говзал йола бригадир. Из болх белга тIадиллар Чамаев Сум-Iумарийна.

Юххьанна атта дацар коллективана кулгалде. Цунна гIо дора совхоза специалисташа.

ДIадахача В. И. Ленин ваь бIаь шу дизача юбилейни шера геттара дика хилар бригада толамаш. БIаь гектарах хIара гектара тIара яьлар 280 центнер шекара свекла, хIаьта ка бола ялат юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара чуийцар 22 центнер, хьажкIаш 55 центнер.

КПСС XXIV съездо шийн болх дIаболабергхиларах бола хоам арабаьлча геттара чIоагIа хьинар айденна, шерра социалистически яхь йоаржаяь къахьега баьлар пхелагIча отделенера механизатораш. Укх шера хьувкъам лакхбара лард йолла болабеннача цар гурахь а яьхар деррига лаьтта, шортта удобренеш ехка хьаьидир из. Агротехнически лоацача хана дIадийра гурахь дув ялаташ. Царна хий диллар.

Iа хьатIадеча аргI - аргIагIа ремонта ваттае баьлар уж техника. Февраль бутт чакхбоаллаш кийча яр еррига тракторaш а, комбайнаш а, тIехьатосса инвентарь а.

БIаьстaн юхье дика дIадоладир де мел деза балхаш. Шийн ханахьа макха баьккхар, культиватор гоккхайир, минеральни удобренешца подхормка йир гурахь дувча ялата.

БоагIача ,боарамагIа лаьтта дIоахделча сеялкаш тIехьа а тайса хьажкIаши шекара свеклаи дIае араьлар. ДоагIача тайпара Iуналдаь хьажкIаши шекара свеклаи бIарг хьесташ я. Мел йокъал латташ ха хиннаяле а, хьинаре къахьегарагIа дика хьувкъам кхебе вIаштIехьдаьлар механизаторий.

ХIанз даьча лоархIамаша хьахьокх юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 250 центнер мерза овлаш 40 центнер гаргга хьажкIаши яргйолга.

— Кхы а дикагIа хьувкъаргъяр тха уж, нагахьа санна Хулхулау яха хий лакъача дIаккхаьча деццаре, — йоах Чамаев Сум-Iумара. — Цу чура хьаухийташ ма дий оаха кхашка дехка хий. Лоамашка йоачаш хилча айлуш, ца хилча лохлуш да из. КIеззига из хий Iаьржадеча цхьа минот а зехьа ца йоаеш хих пайда эцаш хьабаьхкар тха поливальщикаш. Цо новкъостал дир культураштa йокъалга дукха зе ца дайта. ХIанз укх сахьате отделенера болхлой тIатеIIа къахьегаш ба силоса лаьрхIа дIайийна бIаь гектар хьажкIаш чуэцаш. Шоай отделенерча хьайбашта шортта доакъар хургдола хьалаш вIаштIехьдаьхад механизатораша. ЛаьттагIа йолла лаьрхIача 250 тоннах хIанзле а 120 тонн дIаелла баьннаб укхаза. Геттара дика вIаштIехьдаьккхад отделене бахам делга а. ПланагIа 4,2 гектар лаьтта аха дезача хIара дийнахь 7,5—8 гектар оахаш хьабоагIа трактористаш Хататаев ВахIиди Сайдулалиев Iусами. Ка бола ялат чуийца даьннача кхаш тIа доакъара лаьрхIа шоллагIа культураш дIайийнай отделене. ХIанз дика дегI даьхаш а я уж.

Шоай отделенера балхаш аттача даьлча укх отделенера механизатораш новкъостала баха хилар йиьлагIча отделене. Цига бIаь гектар лаьтта аьха а аьха доакъара культураш дIайийра новкъостала баха хиннараша.

Цхьаь дешаца аьлча коммунист, механизатор Чамаев Сум-Iумар керте латтача бригадера болх дика лел аьлча харц хургдац.

Х. ГАЛАЕВ.

ЧЕРСИЙ-БАЛКХАРОЙ АССР 50 ШУ ДИЗАРГА

СОВЕТСКИ ХАЛКЪИЙ ДЕЗАЛЕ

Т. МАЛЬБАХОВ,
КПСС Черсий - Балкхарой обкома хьалхара секретарь

Белгалдаьннача шера — Советски Союза Коммунистически парте XXIV исторически съезда шера — Черсий-Балкхарой автономе 50 шу дизар дезлу.

ДIадахача 50 шера Коммунистически парте кулгалца белггала боккха исторически никъ хьабенаб республикерча къахьегамхоша — боадонгара сердалонга, тIехьабисачара прогрессага, бокъонаш йоацаш, къе, эжа хиннача паргIатонга. Шоай пачхьалкхелга, культурага, дIахийча вахарга кхоачаш.

Тха республика экономика, Iилма, культура дегIаккхувлача даьха доккхий толамаш — Коммунистически парте лелаеча хьаькъалеча ленински къамий политиках, СССР халкъаша а эггара хьалха сийлахь-доккхача эрсий халкъо а бежарашха деча новкъосталах хьахиннар.

Революци яалехьа цхьаккха тайпе промышленность хиннац из крае. Нагахьа санна цхьа итт ех ахкустарни мастерскеш ца лаьрхIача.

Дахчан чух, дахчан макха, кхерах яь каток яр керттера юртбоахама кечалаш.

Черсийн балкхаройн халкъий шоай йоазув дацар. берригаш а хIана бац аьнна йоазув-дешар ца ховш бар уж. Къахьегача наха медицински новкъостал дацар. Къахьегамхошкарча халача экономически хьалашеи политически бокъонаш ца хиларои, царизмо лелаьча реакционни политика знанешка, культурага, искусствага бода никъ дIакъайлабар черсаштеи балкхароштеи.

БIаьш шерашка дохдаьхад цар паргIатонга, нийсхонга, ираза га. Цкъа санна дуккхаза а герз бе а делла гIийттаб уж шоашта Iазап тIалоаттадераштa духьал. Цхьабакъда, Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце мара кIалхарбаьхабац тха края къахьегамхой социальни къамани Iазапах.

Iийрва йистерча къахьегача адамаша, ленински вакалий С. М. Кировеи Г. К. Орджоникидзеи кулгалца партизански эскар вIашагIа а делла, дира къовсам болабаьб контрреволюце низашта духьал. 1920 шу долалуча юххье Шеча Эскара доакъошца цхьана Черсашкахьарчеи Балкхарошкахьарчеи партизански отрядаша шоай хьамсарча лаьттан тIара Iошlенийр кIайгвардейски бIехал, даим оттадир Советски Iаьдал.

Къилбаседа Кавказе хьаьвча Горски республикана юкъеяхар Черсашкахьеи Балкхарошкахьеи округий бокъонегIа. 1921 шера 1 сентябре Черсашкахье Горски республиках хьокъоастаеши Черсий советски автономни область ешя дола Декрет тIайийцар ВЦИК. Дукха ха ялалехьа цунах хьаккхийтар вежарашха йола Балкхарошкахье. 1936 шера РСФСР юкъе йоагIа Автономни Советски Социалистически Республика йир Черсий-Балкхарой автономни областах.

Черсий-Балкхарой автономи хьаккхайкаярах лоархIаме хьал хилар цун халкъий экономикаи культураи гIулакхашта тIехьалисар дIадаккхара, кхы а дуккхагIа чIоагIдир эрсийн мехкарча кхычеи халкъашцара цар бувзамаш.

Кавказа республикаш дег тIара къоабал а еш, В. И. Ленина «Азербайджана, Грузе, Армене, Дагестана, Горски республика новкъосташка коммунисташка» дайтача письмо тIа хьааьннад «... цар айхха цхьоагIоно буржуази йолча хана бIарга ца яйначеи буржуазни строй йолаш хила йиш йоацачеи тайпара болга къамий машара образец хьаергхиларга» ше доглоахаш хилар.

«Цхьабакъда, Кавказа къамий болхлоштеи ахархоштеи юкъера къамий машар мелла лоархIаме бале а, кхы а боарам боацаш лоархIамегIа да социализмага довлилга хиларах гарра. Советски Iаьдал чIоагIдари дегIаккхувлари. Декхар хала да, дале а геттара дика кхоачашдулутдолаш да» (соч. бизза гуллам, т. 43, оагI. 198).

Автономни областа Советий учредительни съезде Черсий-Балкхарой къахьегамхоша Владимир Ильич Ленина дув биаб Советски

(Йистедоалар 3-ча оагIо тIа).

1971 ШЕРА 1 СЕНТЯБРЕ ШОВЗТКЪЕ ИТТ ШУ ДУЗ ЧЕРСИЙ-БАЛКХАРОЙ АССР.
СУРТА ТIА: Черсий-Балкхарой автономни республика столицера город Нальчинера Ленина цIерагIа улица.

Г. Дина сурт.
ТАСС фотохроника.

КЪАХЬЕГАМО ЧIОАГIДАЬ ДОТТАГIАЛ

ПАРТИЙНИ ВАХАР

Дукххача къамех нах бахаш моттиг я таханара къона город — Назрань. Цхьа ха хиннай укхаза гIалгIай къамах воаца саг наггахьа мэра ца нийслуш. ХIанз укхаза улицашка гIолла водаш хьох ккета хIара кхоалагI-вигьлагIвар тайп-тайпарча къамех ва.

Тха завода коллективе къахьегаш 15 къамех нах ба. Тов уж, шоайла Iымерза ба, цхьана болх бу, сакъерд, къонабараша шоай вахар вIашагIдувз. Интернациональни доттагIал чIоагIлуш, шерлуш доагIа. Цу доттагIаленна жиз телар, тайп-тайпарча къамий нах шоай оамалаш а культура а тIехьа вIашагIбеттар къахьегам ба.

Цунца мара вовзац саг, цо мара белгалваккхац из. Тха заводе а, хIаьта гонахьа бахача наха юкъе а кIезига ба татарин Гизатулин Мубаракша ца вовзаш. Заводе эггара халагIа лоархIаш йолча ше кулгалдеча литейни цеха коллективата хьалхле дIа ца хецийташ, тIехь - тIехьагIа хьинарегIа къахьега из оарцагIйоахаш хьавоагIа Мубаракша укх массехк шера. Сий ду цун цу цеха болхлоша, даьга санна лалувгI, овсаре къа а хьегаш шоаш бахьан ца цIийвалийтац цхьаннахьа а. Из коллектив я укх шера Мубаракшай наькха тIа Даьхен эггара дезагIа дола совгIат — Октябрьски революце орден эллийтар а. Цу совгIато кхы а айдаьд кIаьлвалар фуд ца ховча коммуниста хьинар кхы а лакхагIа дола декхараш цунна хьалхашка оттадаьд. Цо ший коллективаца уж толамца кхоачаш а ду.

Укх нийслагIча пятилетка хьалхара шу а лакхача темпашца чакхдоаккхаш латт литейни цех. ХIара бетта заданеш тIеххоачашъю.

Уйлаш ейт цу гIулакхо: мичахьара ух наха из хала болх беча селла низ, сево тоабу цар барт, чIоагIду доттагIал? Цу цехе къахьегараш дукхагIдолча даькъе гIалгIай ба. ГIалгIай масса хана а хиннаб кхыча къаман нах лоархIаш, цар сий деш. Из дика оамал я аьнна хет сона цу коллективах цхьа дезал баьр.

Дукха ха яц тхо долча къахьега черсий зIамига саг Татаров Сулейма вена. Бакъда, завода коллективо массахана а шийца хилча санна ший къахьегама, вахара юкъе эзав из. Университет яьккхай цо. ХIаьта а опыт, практика ца хиларца лохера хьаволавалийта а воагIар из санна вола къона саг. ТешамегIа хул тIаккха цун дIахо бола никъ.

ХIаьта а оаха бехктокхамеча метте хьожавир из балха хьатташе, хIана аьлча, тхо дог тийша дар из кулгалде вахийта мехаргволгах, механически цеха коллективо цун оагIув хьаллоацаргхиларах. Иштта да а да из. Сулейма кулгалде эттача юхьанца кIезиг - дукха гIолювлаш хинна гIалгIай а кхыча къамах бола болхлой а хувцабелар, эхь хийтар шоай къамах воацача цунна хьалхашка эсалал, мелал, мекъал гучаювлийта.

Цу гIулакхо укх тайпара вовзийт. Тайп-тайпарча къамех болча наха юкъерча къахьегамца дувзаденнача доттагIало наьха оамалаш, психика эргайоахаш тоаеш хилар.

Цхьан цIен дезал санна Iимерза, безаш, дика-во деккъаш тха заводерча дукххача къамех болча наьха цIераш лаха а варгвоацаш дукха я. Сийленца дIаейзай коллективе экспортни участка мастера гIалгIачун Нальгиев Беслана цIи. Дукххача мехкашка кхоач цо кулгалдеча болхлоша хьаю электросверлилкаш. Шаккха дожийтац Назрана, завода сий. Брак йищъеннай цу участке. Заданеш тIеххоачаш ца еш бутт дIабодац.

Цхьанне шоллагIчун оагIув хьал а лувцаш завода хьалхашка латта декхар кхоачашдайтар, халонаш тIехьашка йоахийтар уж ба. ДIабахача ворхI бетта эзараш сомий маьха продукци еннай оаха планал совгIа. Тха продукци дунен тIарча дукххача мехкашка йовлаш я. Электросверлилкаш, кхыйола электроинструменташ арахец оаха.

КПСС XXIV съезд болх беш йолча деношка продукцена реализаци яра енна шера задани 20 декабре кхоачаш а ей, планал совгIа итт эзар тайп-тайпара сверлильни машинкаш арахецаргья аьнна оаха тIайица социалистически декхар кхоачашхулаш латт.

Тха партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш шоайла дага а йовлаш къаьст-къаьстача наха доаха толамаш шерагIа дIадовзийта, хIаьта цар тIа гIоалла къамашта юкъера доттагIал кIоаргдалийта гIерт. Из чулоацам болаш я тха кхетама, организаторски, политически балха планаш а.

З. ХАШАГУЛЬГОВ,
«Электроинструмент» завода профкома председатель.

Форда буровойш

Кердачун кепайоазон Агентства корреспондента дехарах «Гипроморнефть» яхача Бакински Iилма-тохкамен проектни института директора Рзу Назирова дийцар хина кIалхара мехкдаьтта довзача установкех.

Деррига а ткъо шу хьалха дуненна йовзаш яцар мехкдаьтта даккхара эша форда гидротехнически сооруженеш. Уж хьаяра эша механизмаши приспособленеши а яцар. ХIаьта тахан Советски Союзе йолаш я бIарчча город — Нефтяные камни, хIанз из цаI мара яц вай планета тIа цу тайпара город.

Разведка даннеех, Каспена кIоаргга кIалха йоккхий мехкдаьтта запасаш я. Оаха хIанз хьаю хина кIалха кIоаргга бурув тохарам мехкдаьтта даккхарам эша проекташи гидротехнически сооруженеши, дIахо проекташ а уттаю, хьал а ю форда индивидуальни кIийленаш, эстакадаш, эстакадашцара площадкаш.

Мехкдаьтта лохарашта лаьрхIа хьаяьй хи тIа лелача буровой установкай бIарчча сари. Эггара хьалхара установка ялх бIаь метр кIоаргагIча бурув тоха лаьрхIа я. ШоллагIча агрегато эзари бархI бIаьи метрага кхоачаш кIоарга структурно - поисковн бурув тох. Дукххача предприятешца цхьана оаха хьайир хи тIа лела бурув детта установка, цун новкъосталца ялх эзар метр кIоарга бурув тоха йиш хургья.

Форда эстакадаштеи эстакадашцарча площадкаштеи проект оттаеш института сотрудникаша Iа-тIа дукхагIа пайда нйбу аьшкбетонах. Цо лоацъю гIишлош хьалъяра ханаш, цул совгIа, бетон дукххача хана яхаши кIезигагIа коррози хулаши а я.

Хий тIехьа дола акватореш караерзаеш, «Гипроморнефть» йолаенна фордо араккувсача гIомарах хиво йиеча форда йистошка мехкдаьтта промыслови сооруженеш хьалъе. Иштта йола промысел болх беш я хIанз Бакуна юхье.

Советски мехкдаьттахошта оаха проекташ уттаеча объектел совгIа, «Гипроморнефта» новкъостал ду вайца вошали доттагIали долча социалистически мехкий специалисташта. Iаьржача форда Болгаре берда йисте «Гипроморнефта» специалисташа дакъа лоац бурув тохарам мехкдаьтта лахарам эша эстакадаши эстакадашцара площадкашк уттаеш деча балхашта юкъе. Кубе мехкдаьттахошта хьехам тел гидротехнически сооруженеш хьалъеча.

(АПН).

ЛАКХА МАХ БАЬБ

Сихха кхоачашде дезаш заказ кхаьчар цхьан дийнахь «Чечингсельстрой» треста чуйоагIача Грозненски аьшкабетона конструкцейн изделейн завода коллективага. Цох лаьца завода кулгалхоша ховмбир завода профсоюза завкома председатела декхараш кхоачашдеш волча лепщикага Азизов Григорий Ивановичага. Из шийбахьан доацаш дацар, хIана аьлча массаза заводе дIадоладеш дола дика гIулакх ше профсоюзни организаце кулгалхо хиларга хьежжа хьалхарчарна юкъе ше волаш мара дIадоладалийтац цо. Иттех минот ялалехьа завода директора кабинете вар Г. И. Азизов. Заказ шийна малагIа да хайча из дагаваьлар коммунистаща, болхлошна. Профсоюзни вожака «яхачунна раьза хилар берригаш.» Хьинар кхо ца деш къахьийгача болхлоша йиллача ханал хьалха кхоачашдир заказ.

Ший сий дайта ше лархIийта хов лепщика Азизов Григорий Ивановича. Болхлой хьашташ дикагIа кхоачашдара дукха къахьег цо завкома членашца цхьана. новкъостал эшар гIо ца деш витац. Дукххача шерашка ше Iоаяь опыт дог раьза долаш дIалу цо ший новкъосташта. Цхьабакъда производственни къахьегамей дисциплина телхаерашкара, брак ерашкара доагIар хьа а дех.

Масала, заводе дикагIчарех вола цхьа бетонщик къахьегама дисциплина телхае ваьлар. Касткаста балха тIа тIехьавувлар, цхьайолча хана цхьаьца бахьанаш а уттадеш балха ца воагIаш Iара. Из иштта хувца валар фу бахьан да хьожаш дукха къахьийгар Г. Азизова а, профсоюза завкома членаша а. Деррига гехкачул тIехьагIа шера кхойттлагIа дола алапи лургдоацаш соцадир.

Из ду продукци брак йолаш арахецараштa, корта бохабу маларaш менна балха ухарашта. ДоагIар хьадехар, дезача новкъостал дар — иштта оамал йолаш ва Г. Азизов. Из бахьан долаш хила мег болхлоша цун сий делга.

Атта хиннадац Азизов Григорий Ивановича вахар. ЗIамига волча хана дай нанеи дешна даьрьа нов. Федоренкоца висар 11—12 шу даьнна Григорий. Цу хана архитектурни балхаш деш вар лепщик нов. Федоренко. Касткаста цунца заводе вахе цо беча балхага хьожаш хулар Григорий а. Шераш сиха дIаухар. МалагIа говзал Iомайича бакъахьа я яха хаттар хьалхашка оттанзар Азизов Григорена. Лепщик хила безам болаш вар из. Цудухьа ший даь даьца балха вахар из. Лепщика говзал Iома а нь дикеи тIехдикеи экзаменаш дIаелар цо. Дукха ха ялалехьа массанена дIавайзар хьинар дола зIамига саг. Иштта къахьегаш пхи шу даьлар. Башха-дика специалист, организатор, производственник из хилар зийра заводя кулгалхоша. 1940 шера КПСС членалла дIаийцар нов. Азизов. Ткъаь пхийтта шу дизад лепщика, коммуниста нов. Азизова цхьан моттиге къахьега.

Грозне нагахь здани хьалъяь яц цо архитектурни балхаш ца деш. Вай городерча паркашка, скверашка дукха да цо кийчдаь бетонни гIандаш.

Профсоюза завкома председатела дукха балхаш ду цо завода участкашта, цехашта юкъе социалистически яхь йоаржаеш, болх кхетамца вIаштIехьбоаккхаш, яхьа итогаш еш, хьалха латтарий опыт дIайовзийташ.

Массехк шера хиннав из завода партийни организаце секретарь волаш, хIаьта вIаштта шозза хержав Грозненски горсовета депутаталла. Завода болхлошта юкъе эггара хьалхарчарца еннай цунна коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи.

Дукххача шерашка Григорий Ивановича даьхача къахьегама толамий лакха мах баьб. Цунна еннай Октябрьски революце орден, «За доблестный труд» яха ленински Юбилейни медаль. Иштта нов. Азизовна еннай РСФСР-и Нохч - ГIалгIай АССР-и Лаккхехьарча Совета Президиума Сийлен грамоташ, «СССР социалистически яхьа отличник» яха значок. Цун цIи «Чечингсельстрой» треста сийлен книжка тIа дIаязъяьй

Б. КОСТОЕВ.

ВО БОЛХ БЕРАШ БАЦ

«Красный молот» завода механически цехе чуваьлча гуш дар балха сурт да. МугIарах латт итташ тайп-тайпара станокаш. Нагахь яр мукъа яц царех. ХIара вар ши-ший гIулакххах воалл.

Говр хаккхал йоккхача цу цехера эша саг ца коравоагIаш тоъал ха йоал. Цхьа юкъ яьча тIанийсвелар со шоллагIча участка начальника Оганезов Генадий Карапетяновича. Токара Гадаев Ахьмада кийчъяьча продукцега хьожаш воаллар из. Кхо бутт мара баьннабац нов. Гадаева болх бу. Участке меттел цехе а къонагIа вола токарь ва из. ПТУ чакхъяьккхачул тIехьагIа венав цехе. ХIаьта хIанз ший балхах дика лоархIаву. Ахьмада кийчъю буровой насосашта эша коронкаш. Цо хьалхара къахьегама гIа боаккхаш кIезига новкъостал дазар Ахьмада сменни мастера Ахматханов Саламу. Цудухьа къонача токара шийна пайдане хьехамаш даьча участка начальника Оганезов Генадене сменни мастера Ахматханов Саламунеи дег тIара баркал оал.

Станокаша деча татех дIа-юха дувцар дика хазацар. Цхьабакъда, цкъа цунга ваьннача нов. Оганезовна-м ашараш лекхаш санна мара новкъа яцар из. Генадий Карапетяновичаца цхьана участка балхага хьожаш чакхваьлар со. Цхьан станока юххе севцар нов. Оганезов. Станока тIа болх беш ваьлар токарь Борзилов Михаил Иванович вар. ХIанз ше волча цо къахьега 38 шу да. Йоккха балха опыти лакха говзали йолаш волча нов. Борзиловга эггара бехктокхамегIен саготагIен дола заказаш кхоачашдайт. Цун говзача кулгаша хьаяь оатхалаш цхьаккха сакхат доацаш хул. Цудухьа тIахьожам боацаш чакх а ювлийт. ХIанз цо хьераш а бурувдеттарашта эша, уж ца хилча цар болх дIагIоргбоаца крейцкопфаш я. Шийна юхе латта тхо зецар нов. Борзилова. Ший гIулакхах чуйнна воаллар из. Кадай лелар балхага даьнна кулгаш. Из юкъах ваккха тоам ца хеташ тхо латташе а массехк оатхал хьайир Михаил Ивановича. Станока юхе латтача оатхалий гувна цIе дIатIа а хьекха: «Смена чакхъяла цхьа сахьат совгIа ха йисай. ХIаьта Михаил Ивановича хIанзлехьа цаI-ах норма кхоачашъяь хургья», — аьлар участка начальника нов. Оганезова. Дукххача шерашка лакха овсарле йолаш къахьегаш хьавоагIача Борзилов Михаил Ивановича еннай ленински юбилейни медали Октябрьски революце ордени.

Хьинар ца кходеш къахьегараш кIезига бац шоллагIча участке. Царех я коммунистически къахьегама ударница сверловщица Сичугова Александра Алексеевна, расточник Кнуров Григорий Митрофанович, кхыбараш:

— «Во» бараш бац тха участке. Эггара воагIа болх бечо а ший нормаш кхоачашъю, — йоах нов. Оганезова. Цо яхар бакъду укх масала. 20 август тIаккхоачаш тоэрни продукци арахецара бархI бетта план толамца кхоачашъяьй барт болча коллективо.

Х. БАЛАЕВ.

СУРТА ТIА: коммунистически къахьегама ударник токарь Борзилов Михаил Иванович болх беш воалл.

И. Плиева сурт.

ТIЕХХОАЧАШДАЬД ДЕКХАРАШ

НийслагIча пятилетка хьалхарча шера тIайица социалистически декхараш толамца кхоачашдеш я Нохч - ГIалгIай респотребсоюза универсально - торгови база коллектив. 8 бетта товарооборота план ханал хьалха кхоачаш а яь сентябрь бетта чотах 3 миллиони 200 эзари сома маьха товараш дехкад цо. Иштта укх шера хьалхарча ялх бетта товараш дIаюха кхахьарга дIалодар кходара чотах 9 эзар сом пачхалкхен ахча кходе а вIаштIехьдаьннад цун.

Шу доладелча денз яхье хьалха латташ хьабоагIа галантерейни, трикотажни, книжни складашкара болхлой. Шоай 8 бетта планаш кхоачаш а яь хIанз сентябрь бетта чотах къахьег цар. Къаьстта дика бу болх товараш къестадераша Рубченко Светлана Николаевнас, Вырвич Валентина Николаевнас, Шисатова Анна Никифоровнас, кхыбараша.

М. БОТОВ.

IИЛМА-ТЕХНИЧЕСКИ РЕВОЛЮЦИИ СОЦИАЛЬНИ ПРОГРЕССИ

Евгений АМБАРЦУМОВ,
ИСТОРИЧЕСКИ IИЛМАЙ КАНДИДАТ

«Iилма - технически революции социальни прогресси» аьнна керте гIолла даьча йоазонна кIал укх номергара дIайолаю оаха Евгений Амбарцумова — исторически Iилмай кандидата, СССР АН хьаьдача социальни тохкамий Института керттерча специалиста пхи статья кепатоха.

Авторо дувцараш дунен пресса тIа эггара чIоагIагIен дукхагIен хьехаеш йолча вай ханарча йоккхача проблема дукххача аспекташта доагIаш да. Темана политэкономически анализ ю Евгений Амбарцумова, доазол дехьарча авторашца дагавувл, социалистически буржуазни обществай хьалашка Iилма - технически революци дегIаяра даькъера принципиальни башхалонаш къестаю.

1. ТАЙП - ТАЙПАРЕИ ЦХЬОАГIО ЙОЛАШИ

Историна хIанзалца яйзаяш производительни низаш селлара сихеи иштта йоккхача масштабеи дегIанха ха. Из вIаштIехьдаьннад хIанзара Iилма - технически революци бахьан долаш. Цхьабакъда, харцахьа хургдар алхха цун цхьание мара лоархIам ца бари Iилма - технически переворота хьалашка социальни революци, буржуазни идеологашеи хIанзарча ревизионисташеи яххача тайпара, «къаденна хIама» да ала гIертача. Цар теорена ларде улл Iилма - технически прогрессан классови къовсам дегIаахараи юкъерча, Iилма - технически социальнии революцешта юкъерча соотношене проблемаш Iилмана духьала долча тайпара кхетаелга. Iилма - технически революце буржуазни апологетика чаккхйоах бокъонца лаьрхIа цхьа гIулакх а долаш: социальни къовсама лоархIам IотоIабар духьа. Вовзаш волча антикоммуниста Збигнев Бжезинске йоах, 1789 шерара Сийлахь - йоккха французски революции 1917 шерара Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революции хIанзарча Iилма - технически, е Бжезинске цунах ма аллара, технотронни «революцена юхе» адамлеи вахара марцхилг даккхар мо хIама мара дац. «Цхьабакъда, г-на Бжезинске фуннагIа дувце а, моллагIа терминаш цо юкъехкувле а, истори ше истори долчча дус. 1789 шерара революции кхы а боккхагIча боараме 1917 шерара революции адамле дегIайоагIилга сихдеш дола массане юкъара доккхий низаш а хинна дIаэттай.

Ловш дале а е ца ловш дале а, социальни революце лоархIам боабу духхьала хезача а буржуази бокъонца унзарйоахаш хинна революци яха дош ше хIанз цо боарам боэццаш атта оалаш хиларо а. Бе-беча доакъошка дувц революцех модагара доладаь сексага кхаччалца. Цхьабакъда, уж бокъонца реальни йола метаморфозаш щоай лоархIамгa диллача нийсъяла йиш йолаш яц социальни революцешна санна. иштта Iилма - технически революцешца а, бакъдар аьлча, царех хьаьнна хIама уж яле а.

ХIанзарча Iилма - технически революцех тоъал каст-каста оал иштта шоллагIа промышленни революци яле а. Хьалхарчо, ховш ма дарра, массехк иттаж шерашта йIаьх а енна. XVIII-гIа бIаьшере меттел, XIX-гIа бIаьшере чулаьцай. Из бахьан долаш Англи «дунен мастерской» а хинна дIаэттай, хIаьта цигара дIахо кхыча мехкашка гIолла дIаяржа йолаенна йоккха машинни индустри. Цхьабакъда, хIанз производства средствашка, экономике, вахара образе хулаш дола хувцамаш «шоллагIа промышленни революци» яхача дешай маIанца кхоачам а баь дитар нийса хургдацар. Адамий историе чухь духхьашха Iилма юкъарчал доацаш бола метаморфозаш духьювла хьаст а хинна дIаэттадаь деций хIанзара метаморфозаш «Iилма - технически революце» терминца вIашагIъеттаялар а. Эггара хьалхара промышленни революци дIайола а еннай, чакх а яьннай производительни низий системе Iилма производствах дIакъоастадаь хиннача этапе.

ГIулакх кхыча тайпара да хIанз. производства сибат хувцадолийташ мохк эгабеш йола «эпицентр» а хинна Iилма дIаэттача хана. Таханара гIа баьккхаб XX бIаьшерен сийлахь - йоккхийча эргалонашкара, производстваца айхха бувзам а болаш Iилма, Карл Марксана а хьалххагIе бIаргадайнача тайпара, юкъарчал доацаш бола хIамаш кхолла низ хинна дIаэттача хана. Цу тайпарча эргалонех цаI лархIа йоагIа атома тIум ярдари Энрико Ферме атомни реактор хьаяри. Из хилар 1942 шера, хIаьта цу хана геттара кIезига бар цу тайпарча эргалонах тIехьагIа хургдар бIаргаго йиш йолаш. Царна юкъе вар гIорваьнна эрсий Iилмахои уйланхои, къаналгахьа дIалестача хана цу событе бокъонца йола переворот ергйолга бIаргадайна хинна В. И. Вернадский. Белггала, кхо шу даьнначул тIехьагIа экспериментальни ядерни эккхам хилар Нью-Мексико яьссача ара, хIаьта цунна тIеххьа американцара атомни бомбаш чутехар Херосимеи Нагасакеи маьрша бахача наха. Кхы а массехк шу даьлар, хIаьта Советски Союзо гойтар атомни энергех эшаш бола пайда долла хIама тIалакхара а ца эшаш кхолламаш дара эца йиш хилара масал: цо хьалйир дунен тIа эггара хьалхара атомни электрически станци.

Цу тайппара, Iилма - технически революци дIайолаенна ха лархIа мегаргья вай бIаьшерен 40-ча шерий юкъ. ДукхагIа концентрованни маIан долаши ханах башха йоккха йоаца йовкъаш чулоацаши йолча социальни революцейл эргашагIа йола производствера революци дуккха иттаж шерашка йIаьхлу. эггара хьалхарча промышленни революцеца из хиннача тайпарен кIезигагIча боараме хуле а, хIанз из хулаш долча тайпарен.

Марксизмо хьех, производство керттерча вещественни кхаь элемента екъалу яхаш: энерги духъювла хьасташ, къахьегама предметаш (объекташ), къахьегама средстваши кечалаши. Цу кхоккхе а элементе переворот ю Iилма-технически революце. Цун юхь дIайолайир энерги, белггала аьлча, атомни энерги духъювла керда хьаст хьабелларо. 1971—1975 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара пхе шера планах йолча КПСС XXIV съезда Директиваш тIа — ший диззача маIанагIа Iилма - технически революце заман символ я ала мегаргдолаш долча документа тIа, —оттадаьд, йовдален гидрон электростанцей энергеца къовсаллара хIанзалца сов еза хинна атомни энерги нийслагIча советски пятилетка шерашка промышленносте шерра юкъекхахьа йолалургхилар. Директиваш тIа оттадаьд миллион а кхы совгIа а киловатт низ бола йоккхий реактораш болх бе йолайолийтилга, хIаьта цо торо хулийтаргья атомни энерге «Экономически наIарсанагIах» тIехдовла. хIаьта дIахордар — ядерни синтез караерзаелга, управлени еш йола термоядерни реакцеш чакхъяхар — кхы а боккхагIа хьаст.

Iилма - технически революце шоллагIа элемент — уж керда материалаш я. Вай зама белгалйоал оттаяь свойствашйола искусственни материалаши хIаьта иштта ахпроводникаши юкъекхахьарца. Кердача пятилетке советски халкъа хьалхашка декхар оттаду Директиваша — «шоай технико-экономически хьокхамашка диллача дай-мехкеи дунен тIеи карагIдаьннача дикагIчарел тIехйола, принципиально керда къахьегама кечалаш, материалаш, технологически процессаш хьакхоллеи юкъекхахьеи...» «Цу дозкъошка дIахьалхашкахьа ахара темпаш даим сихлуш я Из да вIашагIкх-йттача Штаташца леладеча машареча экономически яхье СССР толамаш Iалашдара юкъе лоаца лоархIамегIара дакъа.

Iилма - технически революце кхоалагIча элемента маIан да эггара хьалха болх беча машений чулоацам хувцабалар. царех шоаш нийслуш йола системаш хьаяр, вешта аьлча производстван автоматизаци яр. Механизаци — гаьнна хьалхагIа денз, алхха къахьегама предмета юкъарчал доацаш воздействи яра функци саго балха механизмана дIа а луш, производственни процесс даим нийсъяреи цунна тIахьожам лоаттабареи торо шийга юташ хиннача хана денз дIайолаенна технически прогресса этап. Механизаце бухь — конвейер. Автоматизаци йолча хана производства процесса управлени елга а иштта шийга дIаэц машено, сагага юхеюсараш нийсъяреи юкъара бIарг лаккхареи функцеш мара йоацача хана. Цхьабакъда, цу «мара» яхача денна маIан да сага творчески низашта хьалхашка хьеллалуш йола Iалашмате йоккхий керда торонаш хилар. К. Маркса ший хана цоцо автоматизаце башхалонаш, «Капитала» тIа яз а деш: «Болх беча машено бийдача материала обработка яра лелаяиза ярг мел йоацача тайпара сагагара новкъостал доацаш маьженаш леласчея болхлочунгахьара тIахьожам мара хIама ца эшаш из йолчея хана вайна хьалхашкара яр машений автоматически система я...» (К. Маркси Ф. Энгельси. Соч., т. 23, оагI. 392).

Технически прогресса хIанзара стади сено къаьстам беш я — механизаце е автоматизаце? Цу хаттара цхьан дешаца жоп доалургдац. хIана аьлча дукхагIча хана из а вож а шаккхе принцип шоайла ювзалуш я. КердагIа йолча хIанзарча производствашцеи промышленноста доакъошцеи, масала, мехкдаьтта хими саннацуна, автоматизаци дукхагIа тарлу. Цхьабакъда, дукхагIча даькъе, цо белгалдоакх промышленноста кхоанара ди, хIаьта механизаци селханареи тахканареи денош долча метте. Вовзаш вола советски Iилмахо, академик А. И. Берг бокъонца бакъ хиннав, цо «автоматизаце зама хIанз дIайолалуш мара латтац» аьнна яздаьча хана.

Цхьабакъда, миччa бесса хилча а, хIама кхоллаш бола керттера низ саг ва. Цудухьа кхетадеш да, Iилма - технически революце кхы меттел долла хIама чулоацаш ше хиларах а производства процессерча цун моттига, хIаьта долче, обществерча цун лоархIама а, воздействи ца е йиш ца хилар.

Адамий творчески потенцех пайда эцилга хIанзарча капитализмана хийра кеташ деце а. Iилма - технически революце кIоаргга прогрессивни чулоацам бокъонца массе оагIорахьара цхьана тарлац социализмаи коммунизмаи — цунна эшшача тайпара йола экономически социальни база йолаш йолча строя принципашца мара. хIаьта хIаравар паргIатта дегIаахар берригаш а паргIатта дегIаахара дола хьал да.

КПСС XXIV съезде ше ЦК Отчетни доклад еш Л. И. Брежнева йоахар, советски халкъа хьалхашка латт «исторически лоархIамера декхар: Iилма - технически революцена карагIдаьннараш боахама социалистически система совленашца органически дувзилга...»

Из декхар кхоачашдар Iалаьмате лоархIаме да эггара хьалха коммунизм хьалъяра технико-экономически ларда хьаелга цо Iалашдендаь.

(ДIахододар хургда).

Белорусски ССР. ВIаши экономически новкъостал дара Совета XXV сессе тIайицача комплексни программа тIа оттадаьд социалистически мехкаша Iилман техникай даькъе айхха цхьана гIулакхаш леладелга. Кхыйола мероприятеш чаккхъяхара нийсса Iилма - технически карагIдаьннараши хьалха латта опыти дIа-юха ийе а лаьрхIад.

БССР Iилмай Академе технически кибернетика Институте хIанз стажировка чакхйоаккхаш я Болгаре Халкъа Республикера специалистий група. Машиностроене проекташ уттаяра вычислительни техника средствай новкъосталца автоматизаци яра метрдаш Iомаеш ба уж.

СУРТА ТIА (аьрдехьара аьттехьа): штампашта автоматизированни проектировани еча лабораторе заведующи Александр Георгиевич Гривачевский, Энгельса цIерагIча вIашагIтехача промышленни предприяте (гор. Казанлык, Болгари) вычислительни центра проектант Марин Иванов Маринов, Софиерча металл телача станокийн инструментийн Iилматохкама, проектно - конструкторски, технологически института болхло Иван Любенов Ангелов.

И. Змитровича сурт.
ТАСС фотохроника.

ДЕШАРА КЕРДА ШУ

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагӀо тӀа).

догдоагӀа, дуккха а дукхагӀа бола хьехархойи дешархойи керда-ча программех геттара дика лоархӀабаь хилар.

Масала, 1-ча классашкара успеваемость 98,9 процент, 2-ча классашка — 98,2 процент, 4-ча классашка — 96,3 процент хилар. Из дӀаихача шерашка къаьнарча программаегӀа дешар хьехача цу классашка хиннача успеваемостал 3,5 процент лакхагӀа я.

Дешара шу 100 процент успеваемость а йолаш чакхдаьккхад республикерча 2 школа. Уж я гор. Грознера № 4 йола 8 шера школа (директор Т. М. Погосова) Сунженски районера № 2 йола Ассиновски юкъера школа (директор Костоев Тухана Ахьмад).

Хьокхамаш республиканскичарел дикка лакхагӀа долаш, 100 процент гаргга успеваемость йолаш чакхдаьккхар дешара шу гор. Грознерча №№ 1, 2, 7, 25, 27, 31, 32, 58 йолча школаша, Карабулакерча, Нестеровскерча, Троицкерча, Суворов-Юртарча, Дубовской юкъерча школаша, 2, 3, 4 йолча Гудермесерча школаша, кхычар.

Бераштa дешар хьехачеи кхетам лучеи доккхий толамаш дахара цу школай коллективашта новкъостал ду хӀара урок дика чакхъяккхаро, урока тӀа волчеи боацачеи хана хӀара дешархочун терко яро, дешархой пионерски комсомольски организацешта деш дола кулгал школе дика вӀаштӀехьдаккхаро, шефски даьй-ноанэйи новкъостала нийса лостам баларо.

Цхьабакъда, тахан, бийтта эзар болча республикерча хьехархошта керда низаш — нюай педагогически гӀулакхаш хӀанз мара дӀадоладеш воаца 1000 совгӀа къона специалист тӀакхетача хана, башха чоалхане еце а, хетаргахьа, керттера йола, цу педагогически коллективашa толамаш дахара къайле ювца безам боагӀа. Белггала аьлча: хьехархой професси бераши дукха деза царна; шоай дезал, шоай школа, къахьегами званеши, дийна а хоза а мел дола хӀама. Даьхе дукхаеза Iомаду уж.

Кхетам луча хана бера дег чу кхоач уж, зӀамигача кӀаьнках е йиӀигах, эггара хьалха, саг лархӀа хов царна, кагий уж дале а. Шортгига, лоралуш дӀаэц цар дешара аьттув ца баларх чудисача берашкара гӀайгӀа: толам, котало йоаккхе, дега йIовхал йовзийте гӀаддуг бераш.

Цу оамалаша новкъостал ду царна бераштa хьеха, дика образованн яккхара эшаш бола кхетам массе бера чубоссабара.

Берий йоакхо яр — вай пачхьалкхеи эггара хьалхарча йовкхоне цаӀ. Iалаьмате дукха ахча дӀаухийт мехка хӀара шера школаш хьалъярга, Iалаьмате чӀоагӀа къахьет бераш мел дахача моттиге школе аха царга торо хилийтара. Вай республике алхха школаш леларгеи цар материальни база чӀоагӀъяргеи хӀара шера дӀаухийт шовзткъа миллиой сом гаргга ахча.

Шерагара шерага дукхагӀа хьалъю школаш.

Масала, алхха ер дешара шу долалуш чудолхача бераштa хьалъяьй 3 эзар совгӀа дешархочоа моттиг йола 5 школьни здани, хьатIадаьд 14 классни цIа.

4-ча классех бархI шерен юкъерен школаш ярца дувзаденна школашкара 33 интернат хьайийлай. Школашкарча интернаташка хӀанз вах 2640 дешархо, цу даькъе масса долча хӀаманца пачхьалкхено Iалашвеш 1165 саг ва. 5000 бер да школашка - интернаташка кхедеш, 13 эзар совгӀа — дӀаьхдаь ди долча группашка.

Вай мехка халкъои пачхьалкхенои нитта Iимерза лелабеши йоакхо еши ба бераштa хьехараш а кхетам лураш а — хьехархой!

Даьхено лаккха мах бу атта боацача, цхьабакъда, беркатеча цар къахьегама. Сийлахьча гӀулакхий летописа юкъе юрта боахама, промышленноста, Iилмай культурай къахьегамхошта лалла йоах по хьехархой цӀераш.

Республикерча хьехархошта юкъе 40 совгӀа Нохч-ГӀалгӀай АССР заслуженни хьехархо, эзар совгӀа халкъа просвещене отличник, СССР орденаши медалаши ена 61 саг ва. Тахан чӀоагӀа доккхал а деш хоам бу аз, укх шера 20 июлерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагӀа дӀаяхача пятилетке дешархошта дешар хьехачеи коммунистически кхетам лучеи толамаш дахарах 72 хьехархочоаи школай кулгалхоштеи орденаши медалаши енна хиларах.

Царна юкъе Ленина орден енна Юдин Федор Митрофанович — Шаьла района № 4 йолча Аргунски юкъерча школа директор; хьехархой: Октябрьски революце орденаш енна Т. П. Киселева (гор. Грознера № 2 йола юкъера школа), Е. И. Кривогуз (гор. Грознера № 54 йола юкъера школа), Октябрьски революце орден енна Р. М. Найденко (Новогрозненски юкъера школа), дуккха кхыбола са коллегаш. Итт шу гаргга ха я эрсашха доацача (гӀалгӀай) берашца Наьсарерча № 2 йолча школа юххьанцарча классашка хьехархо йолаш Колибаба Зинаида Львовнас болх бу.

Цхьаккха эрсий дош ца ховш дола бераш юххьанцарча классе дӀачуэцаш, дешархошта эрсий мотт шаьрболийташ саббарагӀа боккха болх а беш, ший дешархой 3-ча классе дӀачубоалача хана эрсий бера мессел эрсий дешаш ховргдола гӀулакх вӀаштӀехьдоаккх цо. Къамаьлаш ду урокаш, экскурсеш, ловзараш, дешарца Iомаю технически средстваш. Зинаида Львовнас ше вийчъяь графически наглядноста йоккха арсенал — хьехархочун тӀаерзаю ше лаьрхӀар кхоачашдара — бераштa эрсий мотт шаьрбара. Цудухьа да цун дешархой 2 урока лаьрхӀача контрольни балхех цхьан уроке лоархӀабеш хилар. Лакхерча классашка дӀахо дешаш бола уж берригаш а массаза а дика кхет дешарах. Цудуьа 6 шу дӀадаьнна цхьаккха дешархо шоллагӀча шера чу ца вусийташ цо болх бу. Халкъа просвещене отличник йолча Колибаба Зинаида Львовнана тахан Къахьегама Цӏеча Байракха орден еннай.

Шаккхе оагӀув — хьехархой дешархой — гӀадъюгаш а раьза ен а болча цу тайпарча творчески къахьегамах лаьца дуккха масалаш доаладе йиш яр совгӀаташ деннача кхычар балха опытацара а. Халкъа образоване хӀара болхлочун декхар — хьалха латтараш ца нийсвалар, укх пхе шера парте мехкарча хьехархошта хьалхашка оттадаь декхараш сийленца кхоачашдар духьа дешара кердача шера дерригa низаш оарцагӀдахар.

М. УМАРОВ,
Нохч-ГӀалгӀай АССР просвещене министр.

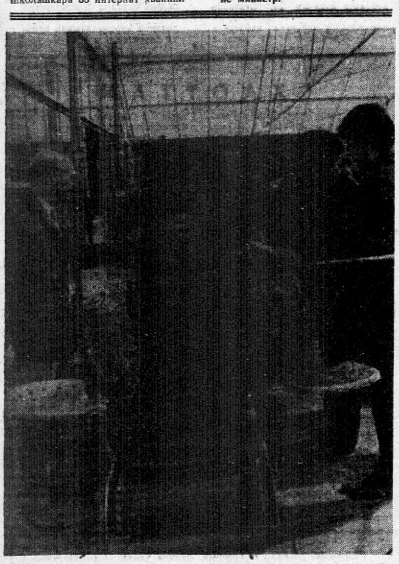

МОСКВА. Бахача наха 16 миллион тонн баьцадаарий лургья мехкарча колхозашеи совхозашеи 1975 шера.

Из декхар кхоачашдара новкъостал дергдолча, баьцадаараш деладара дӀахо дукхагӀа комплексни механизаци яра проблемашта хетаяь я «Овощеводство-71» яха выставка.

СССР ВДНХ чу дӀатаръяьча выставка экспозицеца я баьцадараш чуэца, чакхдоаха, чудекха машенаш а хӀаьта нитта баьцадaараш леладеча комплексни механизаци яра системаш а.

Выставке дакъа лоац 11 мехкарча 80 фирма.

СУРТА ТӀА: торфяной кхабилгаш ю балха овсарле лакха йола машен (Сплит Пил фирма, Нидерланды).

В. Созинова сурт.
ТАСС фотохроника.

Ткъаь кхойтта бер хургда № 38 школе болх беш йолча Васильева Марина Ивановнай классе укх дешара кердача шера. Укх сурта тӀа шоана гу 1 «в» классе дешаргдолча берий перекличка еш йола Марина Ивановна.

И. ПЛИЕВА сурт.

ЦХЬАККХА БЕР ДУТАРГДАЦ ЮСТАРА

Кхоана зовне гургал бека болалургба Наьсаре а. Укхазарча 27 школо хьаьлларгья деша доагӀача 18 эзар гаргга долча бераштa наӀараш.

Уж чуэцара дика кийчъеннай дукхагӀа йола школаш. Дукха ха я е еза ремонт яь, эша хӀама Iалашдаь Назранера юкъера ши школе яьнна (директораш нн. Баркенхоев, Арсельгов). Тешаме чакхдаьккхар цу школашка школе деша ха йола бераш учете эцара гӀулакх а.

Иштта кийчо яьй Наьсар-Кертерча юкъерча (директор нов. Льянов) кхыча юрташкарча школаша а.

ДӀадоахача шерашкарчул дикагӀа вӀаштӀехьдаьккхад районе бераш шоай школьни формаца, дешара литератураца Iалашделга. Школашкарча библиотекашка методически художественни литература тӀакхийттад.

Бицбеннабац районе керда хьатӀабоагӀа а кӀала болаш бола педагогаш а — 600 саг ва уж. Дезачарна дахча, кӀора денад, квартираш кийчъяьй мебель а стгаеш.

ХӀаьта хьалха дена хьайоагӀа цхьайола проблемаш шоаш йолча тайпара йисар районе. Кхычахьара помещенеш а лехаш даша ца ховшадойя цхьайолча школашка чудаха моттиг йоацаш дукха бераш дусаргда. Назранерча № 2 йолча школе кхаь сменагӀа занятеш ергьяле а ялх класс хиллал дола бераш арадус. Долакха-Юртарча школе а цу тайпара гӀулакх нийсденнад. Цхьа класс араюс цига. Бахьан фуд аьлча школьни зданеш, пристройкаш хьалъеш йола подрядни организацеш РСУ, ПМК кхыяраша чӀоагӀа мела бу болх. Ер пхелагӀа шу да СурхотӀа 320 бера лаьрхӀа пристройка еш латта. Яьннаяц.

Цун мукъагӀа наӀараш елла ма лургйий 1-ча сентябре, яхаш оаха сатийса Яндаре керда хьалъеш латта школа а яь яланзар. Шоай дош кхоачашданзар укхазарча № 432 йолча ПМК кулгалхоша.

Лоацца аьлча, ер дешара шу долалуш цхьаккха школьни здани, цхьаккха пристройка яь яланзар районе. Шоаш йолча йисар классни помещенеш, бакъда юххьанца школе доагӀача берех вӀашагӀъеккха классаш - комплекташ-м дукха я.

Де хӀама дац. Тайп-тайпара наькъаш а лехаш кӀалхара даргда тхо цу халонех. Цхьа бер дешарра юстара дита йиш яц. Пионерски комнаташ, спортзалаш мукъа а йоахаш Iохувшоргда оаха бераш.

Ю. МАЛЬСАГОВ,
Наьсарерча райОНО заведующи.

АЧАЛКХЕРЧА БЕРАШТА

ВӀалла ца хиннача тайпара теркам тӀабахийта кийчо йир оаха укх шера тхоай Йоккхача Ачалкхера бераш школе чуэцара. ЧӀоагӀа новкъостал дир тхона «Алханчуртский» совхозо. Школа йиъе корпусе, хьехархой квартирашка капитальни ремонт йир. БоккхагӀчарна нийса къахьийгар цу гӀулакха лаьрхӀа вӀашагӀъеллача лакхерча классашкарча дешархой бригада а. Штукатуркаеча, кораш, наӀараш, парташ, гӀандаш гоадеча дика болх бир цар. Цул совгӀа кхыча классашка дӀачудаьннача берашка мел хинна дешара книжкаш хьа а ийдеш эшачарна дӀаделар. 1000 книжка дӀа-хьа дийкъар цар. ДукхагӀа долча даькъе из бахьан долаш дешара литература ца тоъара проблема дӀаяьккхар оаха тхоай школера.

Хьехархой а хьабаькка дукха ха я. ХӀаравар ши-ший микрорайонашка хинаб уж деша даха ха йола бераш дӀаяздеш.

Сатийна хьеж тхо кхоана бекаргболча школьни гургалга.

И. УЖАХОВ,
Йоккхача Ачалкхерча юкъерча школа директор.

ЧЕРСИЙ-БАЛКХАРОЙ АССР 50 ШУ ДИЗАРГА

СОВЕТСКИ ХАЛКЪИЙ ДЕЗАЛЕ

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагӀо тӀа).

халкъий вежарашха болча дезале мохк экономически юха хьалъоттабара кхы а доккхагӀча хьинарца шоаш къахьегаргхиларахи революце байракх шонкаш яьннача шоай кулгий бе чӀоагӀа йоаллаергхиларахи.

Из дув сийленца кхоачашбеш ба. Цуннa дола къаьгта тешал — Черсий-Балкхарой АССР байракхах йоалла боахами культуреи дегӀакхувлача даьха толамаш бахьан долаш цунна енна Ленина ши орден.

Советски Iаьдал латтача шерашка Черсий-Балкхарой къахьегамхоша, КПСС-еи Советски правительствои, вай мехкарча вежарашха долча халкъаша хадданза деча новкъосталах кога гӀортолга а еш, йовзаргйоацача йоаккхаш эргаяьккхай шоай край. Черсий-Балкхарошкахье тахан — Къилбаседа Кавказа индустриальни районех цаӀ.

Республикана социалистически индустриализаци ярах хьахиина лоархӀамегӀара хӀама да болхлой классе инженерно-технически интеллигенции хьахилар а тӀа-тӀа чӀоагӀагӀа дегӀаахар а. Черсий-Балкхарошкахьарча къонача болхлой классо ший мугӀараштa юкъе хьалкхебаьб Социалистически Къахьегама Турпалаш горнякаш Х. Архестов, Ш. Муллаев, гӀишлошъер А. Альмов, слесарь-инструментальщик В. Брагин, дуккха кхыбола хьалхалаттараш.

Де а доагӀаш толамех доккхал ду йоккха, чӀоагӀа механизированни производство а хинна дӀаэттача республика юрта боахама къахьегамхоша а. Цунна электрификаци яра боарамгеи хий дехкача лаьттай дукхалгеи диллача Черсий-Балкхарошкахьено хьалхарчарех цхьа моттиг лоац Российски Федераце. Цига болх беш ба лакхереи юкъереи образовании йола кхо эзар специалист, 8,5 эзар совгӀа механизатораш. Тахан тха колхозашкеи совхозашкеи я 7600 совгӀа трактор (15 говра низ лоархӀаш), 1950 комбайн, 2500 мухь кхухьа автомобиль, дуккха кхыйола техника.

Къаьстта белгала толамаш даьхад республика юрта боахам дегӀабоалабеш дӀаяхача пятилетке. Пхе шера юккъера лаьрхӀача хӀара гектара тӀара 26,4 центнер ялат даьккхар, хӀаьта 1970 шера юккъера лаьрхӀача 27,1 центнер кӀаи 40 центнер хьажкӀаши яьлар. Пачхьалкхенга ялат, дулх, шура, фуаш, тха, сом бохкара пхе шера план дикка тӀехкхоачашъяьй. Республике шерра йовзаш я юрта боахаме хьалха латтарий, Социалистически Къахьегама Турпалий Г. Емишева, А. Кудряшовай, С. Аттоева, Х. Хажметова, К. Тарчоква, Н. Евтушенко, Х. Бгажнокова, А. Панагова цӀераш.

Доккхий да толамаш республика культура, Iилма, искусство дегӀайоалаеча а. Черсий-Балкхаройчеи хӀанз дукха я школаш, культурно-просветительни учреждениеш, медицински кхыйолеи учреждениеш. Республике болх беш я пачхьалкхеи университет, 10 юкъера специальни дешара заведени, 22 профессионально-технически училище, музыкальни школаш. Халкъа боахаме болх беш ва 38 эзар совгӀа дипломированни специалист. Черсий-Балкхарой пачхьалкхеи университете, лакхача лоамаш геофизически институте исторе, метта, литература, экономика Iилма-тохкама институте беркате къахьегаш 250 совгӀа Iилмай доктори кандидати ва.

Советий Iаьдала шерашка лакхача боарамга къаьчай сийлахь-йоккхача эрсий культураи Советски Союза кхыча халкъий культурайи беркатерча влиянегӀа дегӀайоагӀа формагӀа къамани чулоацамагӀа социалистически йола черсийн балкхаройи халкъий искусство.

Толамца дегӀадоагӀа черсийн балкхаройи литература. Тха писателийн поэтийн произведенеш республикал арахьа а лоархӀаш я. Цунна къаьгта тешал ду М. Горьке цӀерагӀа йола РСФСР пачхьалкхеи премеш черсий писатела Кешоков Алимаи балкхарой поэта Кулиев Кайсынаи яларо. Къонача поэтессайна Кашежева Иннайна Ерригсоюзни конкурсе преми елар, хӀаьта дирижера Темирканов Юрена — дирижерий Ерригсоюзни конкурса лауреата цӀи. Республика доккхал ду ший художникех, скульпторех, композитоерх.

Доккхий хувцамаш хиннад хьалха дӀаяхача хана боккъалдар аьлча лей йолаш хиннача лоаман кхалсага вахаре. ХӀанз тха кхалнах социалистически общества цхьатарра бокъо йола члепаш, коммунизм хьинаре хьалъераш ба. Черсийн балкхаройи кхалнаха шоаш кхо ца беш къахьег экономика, Iилма, культура дерригача доакъошка. Черсий-Балкхаройчеи мехкарий СССР-еи Российски Федерацеи пачхьалкхеи Iаьдала лакхехьарча органашка шоай халкъа викалаш болаш ба. Царех 64 саг тха республика Лакхехьарча Совета депутат я, 2 эзар совгӀа — моттигерча Советашка.

Экономикеи культуреи чӀоагӀа дегӀаяро хийцад тха юртий куц. Баьде цӀалгаш хиннача юрташта метта хьахиннай городерча хьисапе дола нах чубаха капитальни цӀеноаш, школаш, культура цӀеноаш, клубаш, больницаш, магазинаш, столовеш, быта учреждениеш йола нах баха йоккхий пункташ. Еррига юрташ электрификаци, радиофикаци, телефонизаци яь я.

Эргаяьнна хувца а еннай, хӀара денна тоалуш дикагӀа хулаш а я Черсий-Балкхаройче. Эргаяьнна хувцабеннаб нах а. ХӀанзара черсийн балкхаройн — уж массе а оагӀорахьара дегӀабаьхка керда вахар хьакхоллаш бола нах, социалистически Даьхен бокъонца бола патриоташ ба. Цар шоай беррига низа ховри дӀалу коммунизм хьалъяра сийлахь-доккхача гӀулакха, Советски Союза Коммунистически парте XXIV съезда решенеш кхоачашъяра.

Кердача лакхаленашка кхоачаргья республика экономикеи культуреи нийслагӀча пятилетке а. КПСС XXIV съезда решенеш кхоачашъеча юкъе доагӀаш дола дакъа лаце республика ах бӀаь шу дизара юбилейна баха мабоагӀара накъабахеи гӀерташ, Черсий-Балкхаройчеи къахьегамхоша шоашта тӀайийцад кердача пятилетка хьалхарча шера план промышленни производства берригача боараме 25 декабрь тӀакхоачаш кхоачашъяра, планал совгӀа 15 миллион сома продукцена реализаци яра, хӀара гектара тӀара гурахь дийна кӀа 30 центнери хьажкӀаш 45 центнери яккхара декхараш. Хьайбай продукци дикка дукхагӀа яккха а из пачхьалкхенга йохка а лерхӀ.

Хьалхарча ах шера итогаша тешал ду уж декхараш кхоачашдергхилара. Промышленни продукци яккхара боарам ялх бетта республика 14 процент лакхбаьб, планал совгӀа 9 миллион сома маьха яьккхай из. ЧӀоагӀа хьувкъадаьд ялат, кхыйола юртбоахама культураш. Пачхьалкхенга хьайбай продукци йохкара план тӀехкхоачашъяьй.

Республика шоллагӀча ах бӀаьшере йоалаш, тха халкъ бӀубенна хьеж кхоаненга, дерригача советски халкъашца цхьана, ший низ ца кхобаш, къовсам лоаттабу дукха езача ленински парте белгалдаьккхар кхоачашдара, ший дукха езача Даьхен низ чӀоагӀбара, коммунизм котъяккхара.

Общественни порядок лораеш

САТЕМ БОАЦА САГ

Цу къонача, безамеча кхалсага балха декхараштa юкъедоагӀа уголовни зуламаш дара новкъостал деш дола бахьанаш хьагучадоахилгеи дӀадоахилгеи. Уж декхараш РСФСР уголовно-процессиональни кодекса тӀа чӀоагӀдаь да. Зулам хьагучадаьккхарг лархӀа йиш яц бехке вар хьалеха ца Iеш, ший зуламера гӀулакхаш чакхдахара цун аьттув баьккха дерригa хьалаш дайзачул а тӀехьагӀа мара. Из боккхеи дукха хьовзам болаш творчески болх ба. Цу балхах геттара дика лоархӀаю республике МВД йоккхагӀйола следователь милице капитан Элеонора Яковлевна Харченко. Элеонора Яковлевна санна болча нахах оалаш да — цар оамал сатем боацаш я. Следственни болх бу бархӀ шу дӀадаьннад Харченкос, хӀаьта иззал ха цо йоаккхаш цхьаккха а моттиг нийсъеннаяц цо леладаь дош цӀаьккха тахйа цунга юхадайта. Мелла лоадам боацаш хете а, деша бокъонца духтӀайоалаш, наха даь харцахьара хӀамаш бокъонца тохкаш оамал я Элеонора Яковлевнай. Сатем боацаш я милице капитана Харченко оамал. Из хов цунна лалла болх бераштa а «Дело №...» аьнна тӀагӀолла даь йоазув а долаш йолча сомача папкашта юкъейихьа фамилеш йолаш бараштa а. Элеонора Яковлевнас бокъонца ше ма ярра Iомаяьй торговлеи снабженчески организацейи системе социалистически доалахье лечкъаярах дола дешаш таххара методика.

1968 шера Элеонора Яковлевнас техка даьккхар гор. Грозне трубно-инструментальни базеи торгови организацешкеи къоалаш деш лийннача, социалистически доалахье лечкъаьрий группана дукхаьлара уголовни дош. Зуламерча группа кулгалхо Петросяни цунцара доакъашхойи, Iалаьмате дукха пачхьалкхеи ахча цар лочкъадаь хилар хьагуча а даьккха, судаш а яь, йӀаьхха ханаш а теха Iобахийтаб.

Республика МВД кулгалхоша чӀоагӀа лоархӀаш я къона следователь — коммунистка Харченко. Ераш да характеристика тӀара цхьадола мугӀараш: «... следственни болх дукхабеза, уголовни дешаш массе оагӀорахьара дизза, шоай ханнахьа тохк, хьинар, инициатива, перспектива йолаш болхло я...».

Элеонора Яковлевна лакхача класса специалист хинна ца Iеш, хьинаре общественница а я. 1970 шера республика МВД парткома членалла хаьржар Элеонора Яковлевна Нохч-ГӀалгӀай АССР МВД коммунисташа. ВорхӀ поощрени я цун дика дола тӀа дӀаязъяь.

Къахьегамера хьокхамаш лакха хиларах, коллектива общественни вахаре хьинаре дакъа лацарах Нохч-ГӀалгӀай АССР йоккхагӀйолча следователa милице капитана Э. Я. Харченкона «Нохч-ГӀалгӀай АССР МВД дикагӀйола следователь» яха сийлахь цӀи еннай.

Дика уйла я цу сага, хӀаьта из бахьан долаш наха дукхаезаши лоархӀаши я Элеонора Яковлевна Харченко.

Б. ДЕМЕНТЬЕВСКИЙ,
Нохч-ГӀалгӀай МВД политотдела инструктор.

ВАЙНА ПАСПОРТ ХЬАТЕЛА САГ

Дуккхачарна хетачох, паспортист — из ва паспорташ хьателаши прописка еши вола саг. Нагахь санна из нигта дале, професси романтичнийчарех яц. Цхьабакъда, паспортни столий болхлошта тӀабилла кхы а граждански розыска болх а ба. ХӀаьта, цу тайпара гӀулакхаш цар кхоачашделга хац цхьацца бахьанех бувзам хьада гаргара нах хьалахара милицена тӀавахачоа а берий да милице хьа а леха, ахчан переводаш бераштa шоай ханнахьа хьаха йолаеннача а мара.

Чурча гӀулакхий Старопромысловски отделе из боккхеи эшаш болеи болх беш я паспортистка Анна Григорьевна Мухтарова. Цун еррига кабинет дӀалаьца шкафаш латт. Цар чу яда «Фунехкдаь граждании е гражданка... лахара» аьнна тӀагӀолла даь йоазош а долаш йола дуккха папкаш. МоллагӀъяраш санна йола папкаш я, чудоахкаш документаш а долаш, цхьабакъда, дӀатӀахьежача сомагӀа а я чулоацам шоай тайпара а ба цар.

Ший итт шу даьлча денз даьшцара тувлавенна виса хиннав Ж. Валерий. Да нана цуя йита а йита дӀавахав, хӀаьта кӀаьнкага дукха ха ялалехьa из веннав аьннад. ТӀаккха нанас, ше кхычахьа маьре ма яххинге а, кӀаьнк детдоме дӀавеннав. Иштта хьаьха хиннад-кх из: кӀаьнк шийл боккхагӀболча новкъостий мукъагӀа вахав, тӀехьагӀо царца цкъа а, шозза а къоал деча дакъа лоацаш хиннав из... Зуламхой тоаба юххера а лаьцай, уж берригаш а судаш а яь Iобихьаб. ДоттагӀий хиннабац Валере, хӀаьта гаргара нах а ший бац мотташ хиннав. Цудухьа цхьаннегара а письмо доагӀаш хиннадац цунга. ТӀаккха, цӀаьхха, вӀалла дага а доацаш письмо кхаьчад цунга... милицегара. «МаӀан фуд укхаи? — уйла ессай керта чу. — Даьча зуламах доагӀаш дола таӀазар даь ма даьннадий. Дукха ха хьалхагӀа дена сатийса царгӀато кастта яргйолаш я». Ботт IобоаттӀа а баь, сихха Iоийшар кхьхат. «Хьо лохаш ва хьа да Петр Ананьевич... Нагахь санна цуица бувзам лоаттабе хьай безам бале, оаха адрес дувц хьона. «Нанас из веннав ма йоахарий! Фуд ер да?» — цецваьннав Валерий...

Цу дийнахье а яздир письмо, цхьабакъда ший хаттараштa жоп кхачарга чӀоагӀа сатувсар. ТӀехьагӀа гучадаьлар, дас вoI лехаш массехк шу а даьккха, кхы цунах хӀама ца а хулаш сеца хилар. Цу хана цунга мича аьннадар вoI малагӀча детдоме ва.

Юххера а, цхьа дог тохадолийташ хӀама хилар чурча гӀулакхий Старопромысловски отделе: вӀашагӀкхийтар даи воӀи. Дуккхача хана денз вӀаши бӀарга ца гуш хинна даи воӀи, вӀаши бӀарахьежай латташ цхьа ха яьккхачул тӀехьагӀа, мархӀа лийлхар. Уж вӀашагӀтоха гӀерташ дуккха къахьийтача Анна Григорьевнас бӀаргех Iоллабенна хи тӀадам къайлагӀа дӀалостабир...

Валерий даьца цхьана ваха сецар, болх а беш, сайрийнарча школе дешаш вар, цул тӀехьагӀа институт а яьхкар, ший дезал а хинна ваха хайра, хӀаьта хӀанз Грознерча цхьан предприяте болх беш ва. Даим цар дезала доттагӀа а хинна дӀаяхар паспортистка Анна Григорьевна Мухтарова.

Кхы а дукха да граждански розыска делаш: паспортистка оарцагӀъялар бахьан долаш нийна йоӀ кораяьй, вешийна — йиша. Уж делаш хьадехкаш вагӀаш холу вӀалла аьттехьа а романтични йоацача професcегӀа йолча кхалсаго хьона малаш ба ца ховча наха даь доккха дикахетараш.

Цхьабакъда, Анна Григорьевнай шкафашка дала кхы тайпа, граждански розыска делаш. Уж дешача хана дега юв Iетташ эхь хет къонахий ба яхаш болча, шоашта даь бераш а дита, царна алименташ ца текхар дукха байдда дӀабахача наха даь тийша балхаш бахьан долаш. Бакъдар аьлча, мари сесаги вӀашагӀкъасташ хиннад, хӀана а къест, къестарг а да. Царех бехке вар къоаставе хала да. Цхьабакъда, кхийна даллалца шоай бераш Iалашде, царна кхетам бала декхарийла да даи нанеи. Из декхар закон а даь дӀаоттадаьд. Долче, алименташ ца текхачо ший хиннача дезала, обществана, пачхьалкхенна гарга зулам ду-кх.

Цхьабакъда, цу тайпара удаш дӀаухараш Анна Петровнас болчара хьалох. Кхы гӀоръяьнна йоацаш, хьаьиала болх беш йоаллача кхалсаго хьалехача, хьалха Грозне бахача Головотюкагара, Офицеровгара, дуккхача кхычаргара хан-ханнахьа ух хӀанз алименташ. Паспорташ, дӀаухийта официальни хаттараш, юхакхухьийта жопаш бӀарчача дийнахь хадданза хувцалу паспортистка истола тӀа. Анна Григорьевнас безам болаш, тӀайнйрза бу болх, ший професси дукхаезаеннача моллагӀча саго санна.

М. ЛЫКОВ,
милице майор.

МИЛИЦЕЙСКИ ГӀУЛАКХЕХ

ГӀулакх дика дарах МВД кулгалхошеи дивизиона командованеи цкъа санна дуккхаза а поощрени яьй милице йоккхагӀволча сержанта Демишев Умар Эльтиевича, Нохч-ГӀалгӀай АССР МВД оперативни дивизиона милиционера. Укх шера 1 августа гор. Грозне Старопромысловски районерча хӀамаш йохкача рынке гражданина Д. кисара дуккха ахча а даьккха, кӀалхарвала гӀийрта, киса кхувда къу Сусаров лаьцав цо. Из къу лоацача хана фен хӀамах сакхувши хиларах нов. У. Э. Демишевна цӀаьхха а поощрени яьй Нохч-ГӀалгӀай АССР МВД приказаца.

* * *

1946 шера денз МВД органашка болх беш ва милице старшина Кухоренко Петр Федорович. Дикача оагӀорахьара хьавовзийтав цо ше. Подразделене эггара дикагӀа я нов. Кухоренко командир вола отделени. Болх дика барах милицейски лакхера совгӀат — «Милице отличник» яха значок еннай цунна, цул совгӀа 21 поощрени яьй.

Бокъонаш телхаяьи зуламаш даьи итташ нах лийцаб цо. Укх шера 17 июле, гӀулакха тӀа а воацаш трамвайна ер воагӀача хана цхьан кхалсага кисара ахча а даьккха вада гӀерташ вар киса кхувда къу. Цхьабакъда, кӀалхарвала аьттув баланзар цун. Сихеи майреи оарцагӀваьннача нов. Кухоренкос лаьцар зуламхо. Из хиннав хьалхагӀа зуламаш дарах массехказа суд а яь вола Гаджиев. ХӀанз из уголовни бехктоккхаме озаш ва.

Ший балха декхар дика кхоачашдарах нов. П. Ф. Кухоренкона Нохч-ГӀалгӀай АССР МВД приказагӀа ахчан преми еннай.

Д. БОРИСОВ.

ДУНЕ ЦХЬАН КІИРАГІА

ПОЛИТИЧЕСКИ ГІУЛАКХА ВИЙНАВ

Дерригача дунен тІа эгІазали гоамали а хьоьеш аргІанара политически зулам даьд Америке.

«ХьалхагІа букъа юкъе техай цунна топ, хІаьта цул тІехьагІа, из тІаккха а ца веннилга а хайна, юкхе тІа а баха кертах теха дІаваьккхав». Джордж Джексон, вовзаш вола американски негрий бокъонашта тІехьара къовсамхо вер ишта дувц из вийнача Сан-Куэнтинерча набахта лийпа боахкарех цхьанне. Джексон вер хьалхxагІе а лаьрхІаа дуккха ха хьалхагІа дениз вІаштІехьдаьккхан хилар хьаккхайкадеш йола петици еннай судебни Іаьдалашка цу набахта лаьца воаллача 26 саго.

Зулама лар йоае гІерташ, Сан-Куэнтине хиннача трагедена тайп-тайпара бахьанаш уттаду Іаьдалаша. Белггала аьлча, цар йоах, «вада веннача ханна» вийнав Джексон. Цхьабакъда, из бахьан судо юххьанца дош къоастадеча хана хьагуча а даьккха, харцдаьд.

Джордж Джексона пхоига кхаччалца меннаб ВІашагІкхийттача Штаташка бахача, Іазапеи лоаллен лоаттабеча неграшха болча наха тІалаттача сатотоний кад. Шийн вахарах цхьайтта шу, валлалца йола ха набахта воаллаш яьккхай цо. Цига яздаьд цо Іаьржа бос бола цІока долча 25 миллион американций хала вахар дувцаш дола книжка. Шийна гоама вола граждански бокъонашта тІехьара къовсамхо дІаваккха лаьрхІал реакце. Набахтен стражник вийнав аьнна бехке ваьв, цунца гуйахь долаш из хиннавоаццашехьа. Ше бехке ца хилар суда дІахайта гІийртав Джексон. Шоаш дІагучабовлари политически гІулакхашта лийца боахкача наха йола набахтара во порядкаш процессе дІайовзари кхераш хиннача расисташа сихагІа вийна дІаваккха лаьрхІад негритянски болама лидерех цаІ.

Сан-Куэнтинерча тюремшикаша вийнав Джексон. Цхьабакъда, керттера зуламхо — из американски расизм я, из, Анджела Дэвиса хьаккхайкадаьча тайпара, «США-ра система я». Джексон верах гуш да Мартин Лютер Кинг, «Іаьржача пантерий» лидер Фреда Хэмптон вийнарий, Огасте демонстраци еш хиннача неграшта топаш йиттарий, Алабамера негритянски киназ эккхийтарий, юххера а, керда зулам де лерхІарий — расизмана духьалара цхьаькха денал дола къовсамхо Анджела Дэвис йийна дІаяккха безам барий карагІа хинна хІама из хилар. Укх деношка хиннача пресс-конференце США Компарте Генеральни секретара Гес Холла аьннача тайпара, цІенхаштта кхерам тІабессаб Анджела Дэвиса вахара.

Еррига Америка эгІазийгай Сан-Куэнтине йиттача топаша. Джексон веро цІаькха а хьахьеккхар, хьал дарий Іаьдало шийн репрессивни аппарат капиталистически системана духьал мел баьннараш тоІабара тІаерзаеш хилар. Америкера къизали низаш делгеи хьахилийтад Гес Холла белгал ма даккхара, «классови эксплуатаце, расашта тІалоаттадеча Іазапа, капитализмана чудоагІаш мел долча хІаман йоxкаеннача система».

ФАРСА КЪАЙЛАГІАРА БАХЬАН

Американо-сайгонски режимо ловзае оттаяьча, хьатІадоагІача хоржамий фарсаца ювзаенна йоккхий событеш йолаеннай сайгоне укх деношка. КІирандийнахь, 29 августе, Къулбехьен Вьетнаме «къаман» собране» лохерча палате «хоржамаш» хул, хІаьта октябрь бетта юххье «президентски хоржамаш» де лаьрхІад.

Цу аргІанарча политически инсценировка лерхІар фуд шаьра ховргда, нагахь санна, белггала аьлча, Къулбехьен Вьетнаме къам раьза дола шерра правительство хьае а паргІата хоржамаш де а аьнна предложени еннача Къулбехьен Вьетнама Республика Ханна йолча революционни правительства (ВРП РЮВ) керда маьрша инициатива Къулбехьен Вьетнаме бахача наха юкъе шерра хьаллоацаш хилар теркалдича. ДухтІабаьхо, лерхІаш йолча правительствана ВРП РЮВ викалаш санна, ишта машаран нейтралитетан тІехьара сайгонски администраце викалаш а юкъе баха йиш йолаш хилара. Цу тайпара правительство хьаяра условех цаІ а лоархІаш патриотически низаша дІадийхад американски интервенци шеръяра, «хургдар хина даллалца» тІом бара тІехьа латта марионеточни президент Тхиеу Іаьдала кертера дІавоаккхилга.

Вьетнамски дов машара наькъаца къоастадара реальни перспективаш хьеллаш йолча ВРП РЮВ предложенешта конструктивни жоп дала дезача метте, США-си цар сайгонски марионеткашеи хоржамашца фарс йолаяьй Къулбехьен Вьетнаме бахача наха Тхиеу «шерра хьаллоацилга» дерригача дуненга дІахьоккхар духьа. Американски оккупаце, цІий мохкадеча тІема-полицейски диктатура, эхь доадаь лелаеча харцоний хьалашка Тхиеугеи цун гІончешкеи хьаьькха, голосаш кхоачаргьяр ала а дац. Цхьабакъда, хоржамашта хьалхарча кампаней беррига леламе дог тешадеш хьалхьекхар, американцаша оттаваьчунца гоамали цабезами мара кхы тайпа уйлеи доги Къулбехьен Вьетнаме бахача наьха ца хилар.

Сайгонеи Къулбехьен Вьетнама кхыча городашкеи вІашагІъеххай «мошеннически хоржамашта духьалара халкъа комитеташ». Полицейски террор лелаеш моттигаш хиларах хоам беши США приказагІа халкъа духьалара политика чакхйоахаш болча къам дехкараштa тІехьа кхаж ца тассара тІахьехам беши йола листовкаш йоаржаеш латт массе метте.

Белгалдоалаш хІама да, кхыметтел марионеточни администраце членаш а Тхиеуна духьала хилар. Хоржамий комеде на духьала протест яра маІанагІа шоай кандидатураш юхаяьхай «Тхой дай мей» газета керттерча редактора Нгуен Киен Зианга, Банметхуотерча провинциальни совета начальника, «къаман собране» депутаталла харжа оттабьча дукхача кхыча кандидаташа. Президентски хоржамашка дакъа лаца ца тугаш сайцаб отставкера инарал Зыонг Ван Минь. «вице-президент» Нгуен Као Ки. Шоай кандидатураш юхаяхара цу массане а уттала бахьан цаІ дар — Тхиеу бІеха махинацеш.

Къулбехьен Вьетнама дуккхача городашка митингаши демонстрацеши ю, хІаьта цига дакъа лоацараша дІадех, США агрессивни тІом социйтилга. Тхиеу керте латта йохкаенна сайгонски режим хьаллоацаргйоацаш дош лулга. ВРП РЮВ машара предложенешта цІенхаштта жоп лулга.

ТИЙШАЧА БАЛХА НАЬКЪАГІА

Ишта, Малаве президент Хестинг Банда Къулбехьен-Африкански Республике визитагІа ваха хиннав Из вояж йола а яалехьа, Иоганнесбурга радиос шерра чъакхайкадир, малавийски президент Іаьожача Африка кхыча лидерашта ЮАР-е бода никъ дІахьоккхаргбола шийн тайпара «юххьанцара никъ баьккхар» а хинна дІаотта меццаш хилар Цудухьа кІай цІока долча бахача нахага кхайкар радио Банда «безаме тІаэцара» тІахьехаш.

Белггала, «юххьанцара никъ баьккхар» ЮАР-е дІаккхьачача, бокъонца паччахь санна сий деш тІаийцар из. Расистски премьер Фостер ше а къулбехьенафрикански министраш а цунца цхьан истола тІа багІар, цун кулг дувцар. ОагІоцара дІатІахьежача белггала хеталургдолаш дар апартеида кхелдараша 180 градус юха а хьайзаб, хІаьта Бандас ше лийрхІар — дог тешадара, царна бувзамаш лоатталара. вІашагІветтавалара наькъаца, вешта аьлча эггара чІоагІагІа гадоахар ше а волаш йолча «диалога» политика новкъостлца расисташта «кхы кхетам лулга» кхоачаш а хиннад, аьнна.

Цхьабакъда, факташа дувцар кхыдар да Банда ЮАР городашка «диалога» тІабеэзабаь никъ лелабар ниййса а африканцашта пайдана а да яхаш кхайкадеш лийннача деношка «Ранд дейли мейл» яхача газето кепатеха араьккхар чІоагІа белгалйоалаш йола къулбехьенафрикански расови огношенеи института директора Ван-Вика заявлени. ЮАР хьахиннача хьалхарча итт шера, йоах цу заявлене тІа, алхха кІай цІока дарий депутатех латтача цун парламенто арадаьккхад мехка массаза а баьхача африканцашха болча наха сегрегаци дискриминаци еза оттадеш дола 98 закон. Цу законашта яьча анализо хьахьокх, белгалдоакк Ван-Вика, уж дерригаш а «расови башхалоний принципа ларда тІа латташ хилари цар лерхІар — уж башхалонаш даим лоаттаелга хилари».

Цо кхы тІа а тешал ду, ЮАР доал дераш апартеида политикана тІера цхьа гІа юхабовла дага ца хиннилгеи дага боаццилгеи. ТІаккха царна фу хьашт дар Банды шоайнига хьеха а спектакль ловзае а? Цу хаттара дола жоп довзаш да: Іаьржача континента цхьадолча мехкий кулгалхой цхьацца хІамашца Іехабарца шоашкахьа а баьха, къулбехьенафрикански расистий безам ба расизманеи апартеданеи духьала къовсам лоаттабеча шоай мукъагІарча африкански паччахьалкхений бІарчча цхьа фронт вІашагІъяккха. Хозахета дацар дукха ха йоаццаш ше цкъа къамаьл деш Фостера ше а гуччахьа мукІарал дар: ше лелаеча «диалога» политика лерхІар — «кІай цІока дарий доал дІалоаттаделга».

Шийн лоІамеча Африка дукхагІа болча лидерашта цу сахьате хайнад расистий «лоттагІало» а африкански паччахьалкхенашта экономически финансови новкъостал дергда яхаш цар дувцача хабараша а лерхІар фуд, цудухьа харцахьа лаьрхІай «диалога» политика. Расистий цу хабарех Іехавенна Банда хІанз гуччахьа дохкаш воалл Африкански Цхьоагіон Организаце хьашташ, Африка халкъий хьашташ. Цудухьа цхьа бахьан доацаш дац ЮАР-е цо йихьа вояж континента дукхагІдолча газеташа «Къулбехьен Африка халкъаш мукъадахара гІулакх хувцар» санна «шоай мукъагІарча африкански паччахьалкхений хьашташ дохкар» санна лоархІаш хилар.

О. АНИЧКИН,
С. АФОНИН,
В. СНЕГОВСКИЙ.
(ТАСС).

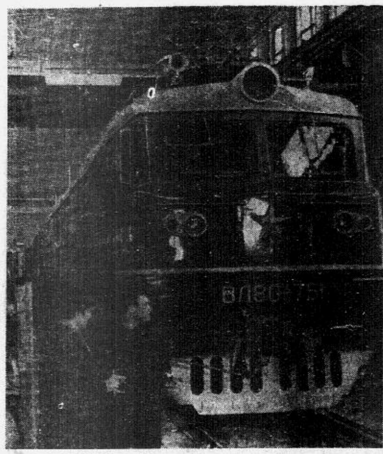

НОВОЧЕРКАССК. Новочеркасски электровозостроительни завода электровозаш вІашагІдеxкача цехера араьннай «ВЛ-80А» яха керда электровоз.

Керда машен — 13 эзар гаргга говра низ болаш йола дукъ увза двигателаш оттаьча электровоза эггара хьалхара образец. ХІанз эрахецача магистральни электровозел цкъан ахаззеи йоккхагІа я из. Цу тайпара низ бола бархІ соа йоалла асинхронни двигателаш тІалатта электровозаш дунен тІа эггара хьалха хьаяьй. Масса кхувларгья цо деза мухьаш тІадола поездаш.

СУРТА ТІА (аьрдехьара аьттехьа): кердача техника отдела инженер В. И. Губенкои электровозаш вІашагІдеxкача цеха начальник Б. П. Горбатови кердача электровоза хьалхашка.

В. Турбина сурт.
ТАСС фотохроника.

Кийча ба

Грозненски локомотивни депо парткомо кердача партийни дешара шера курсаш вІашагІъеxкай. 300 коммунисти тепловозники дешаш хургва цу курсашка. Цар цига Іомадергда марксистско-ленински теори, парте XXIV съезда материалаш, партийни документаш. ЛаьрххІа оттаьча планагІа бергба болх партийни дешара сето. Къаьстта теркам тІабахийта Іомадергда семинарски занятешка экономикеи производства эффективности лакхъяра дешаш. ХІанззе партийни дешара сете лалувгІарашца болх бергбола пропагандисташ чІоагІбаьб. Уж ба лакхера дешар дийша инженераш, машинисташ - инструктораш нн. Лучной, Сальный. Щукин, Парунов, Савочкин, кхыбараш.

А. ФЕДОРОВ.

ЭКСКУРСЕЙ МАРШРУТАШ

«Мехка туризмеи экскурсеи дІахо дегІайоалаяра де дезарий хьакъехьара» КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС соцам кхоачаш а беш, 1971 шера оттаяь экскурсионни маршруташ я туризманеи экскурсештеи йолча Нохч-ГІалгІай областной Совета наькъа ахареи экскурсейи Грозненски бюро, Грознера Баксански чІожа, Чегемски кхуркхолгашка; Тбилисе, Кисловодске, Махачкала — Каспийске; Нальчик—Сийна Іамарч; Теберда — Домбае; Ереване; Баку; Моздок — Кизляре йолхаш.

Вай республикерча къахьегамхошта чІоагІа дукхаезаенний уж еррига маршруташ. Ах шера мукъача деношка цу маршрутегІа наькъа баха хиннаб республикера 15 эзар гаргга болхлойи гІулакхера нахи. Наькъа ахара къаьстта тІера ба химкомбината, «Электроприбор» завода, «Красный молот» завода, радиозавода, хІамэш тегача производствай объединене, кога гІирсий фабрика, «Старогрознефть» НГДУ, кхычахьара болхлойи гІулакхера нахи.

Вай республикерча къахьегамхошта хозахет Военно-Гуржий наькъа йистошкара історически моттигаш йолча, Севан яхача Іам тІеи тоаеннача Ереванеи ухаш. Безам тІаозаши салаІа паргІата моттигаш йолаши я Баксански чІож, Чегетеи Эльбрусеи довкъаш.

Нохч-ГІалгІайчен дуккхача берашка ираз кхаьчад ахкан каникулаш йолча хана «Юсенги» яхача пионерски лагере кийсбала. Профсоюзий областной Совето йоакхо яьй цар салоІама.

Хоза я вай Нохч-ГІалгІайче, цхьабакъда, вай къахьегамхой безам тІаувзар лоамий, хьуний, хиний хозал хинна Іац, дІаьхий да Нохч-ГІалгІайчен истори. Бюрос кийч а яь экскурсеш ю 10 маршрутагІа, царех Грознера Ведана йодачо довзийт Іалам, лоаман наха лоаттабаь революционни къовсам, коммунизм хьалъеча карагІдаьннараш.

Грозный — МалгІабик. Экскурсанташ хул немецко-фашистски гІаьрахошца лира тІом лаьттача моттигашка, Кавказе гитлеровски эскар дохадара истори миштад хов.

Грозный — Мужеча — Олкам. Экскурсанташта бова Тирка йисте Советски Іаьдал оттадеш лоаттабаь турпала къовсам, Серго Орджоникидзе музее хул, хьалхарча замалахьарча вайнаьха гІалашка хьож.

Грозный — Наьсаре. Экскурсанташа Іомаду шоай паргІато бахьан долаш лоаман наха лоаттабьча къовсама истори, вай моттигашка лаьттача граждански тІема событеш. Татаро-монгольски ордаш тІаяьхкача ханара памятник—БоргІа-каш долча Пхьилекъонгий-Юрта хул.

Грозный — Советское. Цу экскурсе довзийт Нохч-ГІалгІайчен Іалам, Къилбаседа Кавказе халкъо лоаттабаь революционни къовсам, Шерипов Асланбека вахари гІулакхаши.

Грозный социалистически. Советски Іаьдал латтача шерашка Грозне промышленность дегІа мишта ихай хов экскурсанташта.

Грозный исторически. Экскурсе довзийтаргда «Г р о з н ы й» крепость хьахиннача хана дениз вай деношка кхаччалца дола Грозне истори. Городерча историко-революционни белгалъяьнначеи моттигашка хул экскурсанташ.

В. И. Ленина цІераца ювзаенна йолча моттигашка гІолла.

В. И. Ленин хинна цхьаккха моттиг яц вайцига, цхьабакъда, цу экскурсе хойт сийлахь-воккхача баьчча васкеташ мишта кхоачашду.

Город Грознерча предприятешка гІолла. Экскурсе духтІаворакх производства процессашта, «Красный молот» заводо, нефтемаслозаводо, крекинг-заводо, кхычар арахеца продукци йовзийт.

1971 шера цу маршруташка гІолла хиннаб 30 эзар гаргга къахьегамхой. Май бетта туристически поездаца Грозный — Харьков—Псков — Новгород — Волгоград никъ баьб 388 саго. Апрель бетта 10 автобусаца баха Шерипов Асланбека цІераца ювзаеннача сийлен моттигашка гІолла лийннаб, краеведчески музееи Нурадилов Ханпаший цІерагІча театреи хиннаб Советски районера юрта боахама къахьегамхой.

Къахьегамхоша салоІаргдола гІулакх вІаштІехьдаккхара наькъаш дареи экскурсей бюрос 150 экскурсовод кийчваьв. Лоаццача хана дезаделар Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхошта экскурсе ухилга.

1971 шера августе болх бе йолаеннай Черноречера 265 сага лаьрхІа «Грозный» яха турбаза. Гуйран-Іан замалахь салаІа безам болаш волчо туризма советера путевкаш эца мегаргья. Сентябрь бетта дениз болх бе йолалургья Серженъ-Юртара, «Дружба» яхача пионерлагере шин бетта турбаза.

1971 шера 27 октябре бюрос туристски поезд йохийт городашка: Грозный — Ростов — Харьков — Львов — Ужгород—Яремча — Рахов — Черновцы, хІаьта декабре берий поезд йода городашка: Грозный — Баку — Ереван — Тбилиси — Сухуми — Батуми — Адлер.

Івлаьмате дукха хул шоаттдийнахьи кІирандийнахьи шоаш хержача маршруташка гІолла экскурсионно - туристски наькъа а баха салаІа безам бараш. Цхьабакъда, къахьегамхой хьашт дале а, салаІа безам болча царна ловр кхоачашде йиш йолаш яц бюро кхоачам балла транспорт ца хилар бахьан долаш.

Нохч-ГІалгІай АССР автоуправленега яц къахьегамхоша салоІаргдола гІулакх вІаштІехьдаккхара яла транспорт, нагахьа хилча а цун из яла безам а бац.

В. ВОДИЧЕВ,
экскурсионни бюро директор.

ЭКСПЕДИЦЕ НАЬКЪАШКА

1972 шера йоккха событи хургья В. И. Ленина цІерагІча Ерригсоюзни пионерски организаце вахаре — 50 шу дуз цун. Пионераши дешархойи сийленца накъа болх цу денна.

Нохч-ГІалгІай АССР просвещене Министерства, ВЛКСМ обкомо, Республикански берий экскурсионно-туристически станце дІайолайир «Са Даьй-мохк» яха пионерий дешархойн Ерригроссийски экспедици.

«Са Даьй-мохк» яха экспедици «Массаза а кийча да» яхача Ерригсоюзни пионерийи дешархойи маршрутах а советски халкъа революционни, тІема, къахьегама сийлен моттигашка гІолла а еча комсомольцийи кагирхойи Ерригсоюзни походах а дІакъостаде йиш йоаца дакъа да.

Экспедице школа болхлошта, комсомольски пионерски организацешта хьалхашка укх тайпара декхараш оттаду: В. И. Ленин ваь 100 шу дизара кийчо еча хана баь боккха болх дІахо хьалга, вешта аьлча В. И. Ленинеи цун соратникийи вахарги гІулакхашкеи, советски халкъеи тІемеи къахьегамеи традицешка, Советски Союза халкъашта юкъерча доттагІалеи вошалеи традицешка хьежжа дешархошта коммунистически кхетам балара новкъостал делга.

Знанеш Іомаярца, хІанзарча Іилманеи техниканеи карагІдаьннаращца, хІама довзареи творчески кхетам дегІабоалабарца бола безам совбаккхара новкъостал делга.

Экспедице лерхІ хьамсара край массе оагІорахьара Іомаяра дешархоша беш бола болх чІоагІбелга, естественнии гуманитарнии Іилмай даькъера цар знанеш шеръелгеи кІоаргъелгеи.

Сунженски района 4—10 классашкара 8000 совгІа дешархой ба экспедицена юкъе, экспедице маршруташка гІолла лел 120 экспедиционни отряд. ШоллагІа этап чакхъяьннай Боккхеи сакъердамеи болх чакхбоах Нестеровски станицерча, Карабулакски поселкерча школай, Троицки юкъерча школа, Ассиновски школа дешархоша.

Укх статья тІа ювцаргья Нестеровски юкъерча школа пионерийи дешархойи опыт. 4—10 классашкарча дешархоша, экспедиционни отрядаш яь вІашагІа а кхийтта, боккха болх чакхбоах. КПСС XXIV съездо болх баьча деношка чІоагІа тоаяь хьайиллар «СССР — ленинизма Даьхе» яха школьни музей. 7 разделах латт музей. ХІара разделе экскурсовод ва раздела чулоацам боашхаш.

КПСС съездашта хетаяь я хьалхара раздел. «Ленина орден лелараш» — ишта я шоллагІча раздела цІи. Стенда тІа бІаргаго йиш я Ленина ордени Социалистически Къахьегама Турпала дошо седкъеи бенна 25 саг.

«Ленин — парти хьакхеллар» яха музея кхоалагІча раздело хоача фотографешка гІолла дувц парти хьаяра историех. КПСС хьаеча хана В И Ленина лаьца доккха организаторски даькъа, советски халкъаи дунен коммунистически боламаи гарга цунна карагІдаьннача хІамаех.

«Космоса турпал». Цу раздела хьалхара стенд космос Іомаеча шоашкара дакъа лаьцача Іилмахошта — Н. И. Кибальчика, К. Э. Циолковскена, И. А. Жуковскена, Ф. А. Цандера, С. А. Королевна хетаяьй ШоллагІча стенда тІа ба турпалаш — СССР космонавташ.

«Къона гварди» яхача раздело фашисташта духьала советски халкъо лоаттабьача къовсамах, турпалех, къоначa гвардейцех. Къаьстта белгалъяккха йоагІа духхьал советски разведчика Кузнецовна хетаяь цу раздела стенд.

ДІахо /ши раздел я: «Ленин — Советски Эскар хьакхеллар», «В. И. Ленин—Октябра баьчча». ХІанз дІахо а гулъеш я музейна материалаш.

БоккхагІбарий, шоай хьехархой Н. И. Ситниковайи А. А. Булатниковайи кулгалца къоначa географии биологий экспедиционни отрядаша резолюци хилалехьарча географех йола материалаш гулъю, географически словарь оттадаьд, гербареш гулъяьй, хаоттама зем боах, хІаьта къоначa химикаша «Іалама газ чакхъяккхара» макет кийчъяьй.

6—8 классашкарча отрядий сакъердаме вІашагІкхетар хиннад «Путь к коммунизму» колхоза хьалхалаттаращца — А. Ф. Чеботаевцеи тракторни бригада бригадираца Г. В. Костюченкоцеи.

«Пятилеткера са край» яхача темах сочинени язъяьй 7 классашкарча дешархоша, хІаьта 7 «а» классо отрядни «Дукха а беза, Іома а бе хьай наьна мотт» яха сбор яьй. «Са даьй коммунизм хьалъеш боахк» яха сочинени язъяьй.

Школерча берий сакъердаме вІашагІкхетар хиннад граждански Сийлахь боккхача Даьй-мехкеи тІемий ветеранашца Г. С. Шевцовца, А. Т. Шаповаловца, К. И. Ивановца.

5 классашкарча пионераша гулъю Нестеровски станицерча эггара хьалхарча пионерех йола материал, дІа а яздеш. Іомаду пионерски иллеш. 5 «а» классашкарча дешархоша доттагІал леладу казахски пионерашца, царца дІа а хьа а каьхаташ кхухьийт, сувенираш дІа-хьа ийю.

ХІанз шоай «Ровесник» яхача Нестеровски Лесничества къахьегамеи салаІареи лагаре къахьегаш да бераш.

В. ГУЗЕЕВ,
Сунженски районни пионерийи дешархойи ЦІен методист.

МЕҲКДАЬТТА КІЕЖ ТЕХАЙ

Мехкдаьттахой цІей сийна къахьегама вахте а этта лакха хьокхамаш доахаш хьайоагІа Карабулакски бурув деттара балхий управлене коллектив. Август бетта план ханал 4 ди хьалха кхоачашъяьй. Юхедисача деношка планал совгІа дукха бурув тохаргда.

Массанена а боккха кхаъ хулаш хІама хилар самардийнахь. Заманкулерча № 75 скважине мехкдаьтта кІеж техай. Ялх миллиметрови штуцере гІолла дийнахьи буси 86 тонн «Іаьржа дошув» арадоагІа. Скважинана бурув тохаш хиннар В. Буняеваи, мехкдаьтта мелад хьожаш тохкамаш даьр В. Лагутинеи бригадаш я.

А. БАКАЛЮК,
тха штате воаца корр.

ВОДИТЕЛАШ КИЙЧБУ

Керттерча даькъе трамвайни водителаш кийчбу оаха. БархІ итти классаш яьха кагий нахи мехкарийи ба Іомабала хьаухараш. Паччахьалкхено стипенди а телаш биъ-ихе бетта дешийт царга. Укхаза теоретически курс Іомаяь баьлча дІахьо трамвайни управлене поактике хул уж. Укх шера дениз кердача трамвая водителаш Іомабе доладеннад тхо. Масала, дукха ха йоацаш кийч а ваь 55 водитель эоахийцав тха дешара пункта. Царех дукхагІа бараш вайнаьха кхалчах ба. Сентябрь бовш 16 саг кхы а дийша воал, царна 4—5 вайнаьха кхалсаг а йолаш. Уж Іомабеш ба дикагІа бола инструкторащ - водителащ, Корнева М. А., Строчило А. А. кхыбараш.

Цул совгІа коммунальни боахама Министерствана чуйоагІача дуккхача предприятей болхлошеи инженерно-технически болхлошеи газови установкашта гІулакх деш болча наха шоай балха квалификаци лакхъю дешара пункте. Уж курсаш чакхъяьхай 3121 саго.

А. ДЕМЬЯНЕНКО,
РСФСР жилищно-коммунальни боахама Министерства технически дешара централизованни курсай дешара пункта директор.

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йочан а йоацаш, малхбузехьара гІеьхкача боараме мух а хьекхаш ха хила а фегара температура республике гІолла 20—25, Грозне 22—24 градус йІовхал йолаш хила а тарлу. ДІахорча шин дени шин буси хувцалуш морхаш а йолаш, 1 августа кІезиг-дукха догІа а делхаш, цхьаццайолча моттигашка дохк а доаллаш, хьаьда лостам боацаш, гІаьхкхьача боараме мух а хьекхаш ха хилев фегара температура бийсашка 9—14 деношка 22—27 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛАДУВГІА

РАДИО

31 августа

6.30 — «Юртара вахар» — репортаж «Доакъар кхоачамхилал хилийта» (эрсий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.08 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Музыкальни передача: «Халкъа таланташ» (гІалгІай меттала). 9.00— Москва. 9.15 — Нохч-гІалгІай ашарий концерт (гІалгІай меттала). 10.00 — Москва. 16.00 — Передачай программа 16.06 — «Пятилетка — хьалхара шу» промышленноста болхлошта йола передача (нохчий меттала). 16.20 — «Кхоана хьалхара звонок». Нохч-гІалгІай просвещене министра новкъоста Умарова къамаьл (эрсий меттала). 16.35 — Ашараш 16.45— «Вай индустриальни мохк», (эрсий меттала). 17.00 — Москва. 18.00 —Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.14 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.27 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 18.40 — Москва. 20.00 — Шоана, производстве хьалха латтараш. Концерт. 20.40 — Москва.

1 сентябрь

6.30 — Юртабоахама знаней школа. 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.28 — «Ленинан никъ» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — «Коммунисташ — доакъар кийчдеча» яхаш йола корреспонденци (гІалгІай меттала). 8.40 —«Къоне тІехье» (гІалгІай меттала). 8.55 — Ашараш. 9.00 — Москва. 9.15 — «Хьехархо» яха очерк (нохчий меттала). 9.30 — «Мовршал да хьога школа» яха концерт (эрсий меттала) 10.00 — Москва. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — «КПСС XXIV съезда решенеш — вахаре». Район таланеи кхоанеи (гІалгІай меттала). 16.20 — Юртара вахар аьнна йола передача (нохчий меттала). 16.35 — «Пятилетка гІа боах» яха промышленноста болхлошта хетаяь передача (гІалгІай меттала). 16.50 — «Партийни болхлочун трибуна» яха передача (нохчий меттала). 17.00 — Москва. 18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.14 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.27 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 18.40 — Москва.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам.—3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи, культураи, промышленностеи отделий — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделеи бухгалтереи — 2-60-71.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры и промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства—3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-60-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

2 СЕНТЯБРЕ 26 ШУ ДУЗ. ВЬЕТНАМА ДЕМОКРАТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА ХЬАКХАЙКАЯЬ

ДРВ. Укх тІеххьарча шерашка тайп-тайпарча специальностех вола пхи эзар совгІа специалист кийчваьв Ханойски политехнически институто.

СУРТА ТІА: спектральни тохкамаш деш я химически факультета 4-ча курсера студентка Нгуен Тхи Линч.

ВИА—ТАСС сурт.

СФ05185.

Заказ № 8517